

LL. 427.

Kisztei Péter

Üstökös Csillag. Kassa. 1683.

Harsányi István

Kisztei Péter élete és munkái.

Ára 1 K 60 f.

SÁROSPATAK

NYOMTATTÁK DANI ÉS FISCHER A REF. FŐISKOLA BETŰVEL

1910.

ÜSTÖKÖS CSILLAG;

Avagy:

Olly edgyügyü rövid Elmélkedés,
mellyben meg-mutogatódik, mind a' Sz.
Irási Tudomány szerint, s' mind a' külső *Historiákból*,
és a' minden időbéli *Experientiából*, micsoda
itéletben kellyen lenni kinek kinek
az *üstökös Csillagok* felől.

MELLYET

az 1680-dik Esztendőben Karácson Ha-
vának 22-dik napján támadott, és azután 1681-dik
Esztendőben-is, az Első Hónak, avagy Bóldog Aszszony
Havának 26 dik napjáig láttatott, csudálatos nagyságú
üstökös Csillagnak alkalmatosságával irt, és, a' Gön-
tzi Gyülekezetben elpraedicállott,

KISZTEI PETER,

*Christus Urunk születésének 1682-dik Esztendejében
Bőjt más Havának 2-dik és 16-dik napján.*

(Medailon alakú nyomdajegy.)

CASSAN;

Nyomtattatott BOSYTZ ISTVAN által, 1683. eszten.

*U. sáros-pataki ref. főiskola könyvtárának.
Sáros-patak. 1910. nov. 1. Karsányi István*

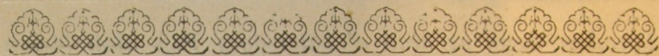

Hieronymus Zanchius de operibus Creat.
Part. 2. Lib. 3. cap. 2. pag. 298.

Censeo, si non semper, soepe tamen Cometas excitari per causas quidem naturales; sed tamen speciali DEI voluntate, ut iis sua indicet judicia, quae executurus est in mundum propter nostra scelera.

AJANLO LEVEL.

A MELTOSAGOS és FENYES
KESMÁRKI

THÖKÖLYI
IMRENEK;

ISTEN KEGYELMEBŐL
Magyar Ország edgyik Részének
FEJEDELMÉNEK,
és Vrának, az Istennek e Magyar
Hazában lévő Anyaszentegyházának
Erős Oltalmazójának, és Fautorának,
Nékem kegyelmes Vramnak, &c.

*Szerencsés, és győzedelmes uralkodást, dolgaiban
boldog elő-menetelt, és minden kegyel-
mekben bővelkedést kívánok.*

KEGYELMES VRAM!

*Mihelyt ezen üstökös Csillagok felől valo Elmél-
kedésimnek közönségessé-tétetésében magamat el szán-
tam, mindgyárt a' Nagyságod Méltóságos Neve ötléc*

Handwritten text, partially obscured by a hole in the paper. Legible fragments include "alul", "die", and "P".

A putnoki orcsesi
Lángi János Urunk
mégis kedem halálom
kongrat Dje 9 Jany An
melyet is ked velem
pore fru

Ylla dies abest gon tim
A.

ÜSTÖKÖS CSILLAG;

W. G. D. 324

Olly edgyügyü rövid Elmélkedés,
mellyben meg-mutogatódik, mind a Sa-
trási Tudomány szerint, s' mind a kélő Historikból,
és a' minden időbeli Experienciából, micsoda
ítéletben kellyen lenni kinek kinek
az üstökös Csillagok felől.

MELLYET

Az 1680-dik Éftendőbē Karácson Ha-
vának 22-dik napján támadott, és azután 1681-dik
Éftendőben-is, az Első Hének, avagy Boldog Afzrony
Havának 26 dik napjáig látrattatott, csudálatos nagyságú
üstökös Csillagnak alkalmatosságával irt, és, a Gön-
tzi Gyülekezetben el-prædicállott.

KISZTEI PETER,

Christus Urunk Szülezésének 1682-dik Éftendőjében
Bőjt más Havának 2 dik, és 16-dik napján,

Das k...
...t ezen üstökös Csil-
...gok felől való Elmélke-
...delimnek köszönsegeffé-
...tette.

A JANLO LEVEL.

elmemben, hogy az alatt a' bátorságos Pais alatt lászon Nap fényt. Vgy vagyon ugyan, hogy a' Nagyságod Méltóságos Személyével a' magam együgyü és alacson sorsát egybe-hasonlítom, tarthatoc attol, hogy netalám vissza verettetem: De ha más felől a' Nagyságod Fejedelmi kegyelmességét meg gondolom, ismét oly jo reménségre emelkedem, hogy e' kised és együgyü Munkácskám Nagyságod Méltóságos Fejedelmi Személye előtt nyilván kedvet fog találni. Erre pedig indított engemet kivált-képpen Nagyságod édes Hazájához s' Nemzetéhez valo nagy indulattya, és buzgolkodo szereteti, mellyből azt cselekedte Nagyságod immár alkalmas időtül fogva, hogy életénec idejéhez képest, majd ereje felett valo terhes gondgyát, testi lelki szabadságáért fegyverben levő s' régtől fogva sokat szenvedő édes Magyar Nemzetünknek magára fel-vállalá, és az időtül fogva annak ügyét forgatván, sem testi törődésit, sem elmébéli éjjeli nappali sok nyughatatlankodásit nem sajnálta, sem pedig költségénec nem kedvezett Nagyságod, hogy az Isten Magyar Sionának romladozott kő-falait építgethesse, és az el esett lelki és testi szabadságát e' Magyar Hazának helyére állathassa. Gyenge ugyan Kegyelmes Vram, és kicsiny az Ajándék, a' mellyet én Nagyságodnak ajánloc, és a' mellyel kedveskedem: de mindazonáltal bizom még is, hogy valamiképpen kedvellette Isten a' ki a' Sz. Sátorinak épületire csak kecske-szört adott is, Exod. 35. v. 23. nem lévén egyebe, a' mivel Istennek kedveskedhetett volna, ugy Nagyságod-is nem utállymeg ez edgyügyü Munkácskát kicsiny voltáért, és ennek Irójának alacson állapottyáért; hanem inkább Fejedelmi kegyelmességgel vészi. Az üstökös Csillagokról vagyon

A JANLO LEVEL.

Kegyelmes Vram e' Tracta, mellyec felől mit, és mimodon kellyen értenünc, ebben világos értelemmel meg mutatódic. Három képpen gondolhatunc pedig Kegyelmes Vram az üstökös Csillagok felől, a' mint egy régi Theologus ember meg-jegyzi: (Zanchius de Divinatione, pag. 44.) 1. Physice. a' mennyiben tartozic a Természeti Tudományra. 2. Divinatorie gondoltattatnac, a' babonáson jövendőlo Astrologusoktól. 3. Theologice, Szent Irási Tudomány szerint. Az első tekintetben gondolattatván az üstökös Csillagok, azokrol valo Tracta szabados a Philosophusoknak, a mennyiben Philosophusok. A' második tekintetben azokbol ezt, vagy ama' gonoszt, éhséget pestist, ennec vagy ama' Fejedelemnec, Királynac etc. halálát: ennec vagy amaz Országnac ilyen vagy amollyan változását meg-határozva, és ugy prognosticálni, mintha az üstökös Csillagoktul efféle szomorú állapotoc ugy függenénec szükséges-képpen, tanquam effecta a suis causis, avagy mint Consequentia necessaria, ab antecedentibus necessariis; ezeket, mondom, Kegyelmes Vram, ily prognosticálni merő superstitio, melly a' Theologiával ellenkezie. Azért mint olyan babonás hijábanvalóságoc, és hívságos babonáságoc meg-veti a Theologusoknak, sőt jozan Philosophusoknak-is serege. Az harmadik tekintetben, Theologice, Szent Irási Tudomány szerint gondoltattatnac, a' kegyes és istenfelő Keresztjén emberektül, és nem csak ugy, mint természetnec munkái; hanem ugy is, mint az Isten irtalmasságánac vagy haragjánac bizonyosági, és jegyei.

Kegyelmes Vram! Ez utolsó tekintetben irtam én az üstökös Csillagokrul valo e' kis Tractát, mellyet mostan a Nagod Fejedelmi Személye előtt bé-mutatoc,

A JANLO LEVEL.

a mellyben Theologicæ mit kellyen az üstökös Csillagok felől értenünc, meg mutatom, én előttem valo sok tudos emberek irásiból, és a' minden-időbéli Experienciából, sőt a' Szent Irásból-is, és ugyan ezen alkalmatossággal magunc lelki hasznára alkalmaztatván Elmélkedésimet, idvösséges szép intéseccel rekesztem-bé. Vegye azért Nagyságod én tölem alázatos szolgájától olly Fejedelmi kegyes indulattal, mint a' minémü szivel én Nagyságodnak ajánlom, s' éllyen véle a' maga lelki javára s' idvösségére, és az Istenec dicsőségére, s' olvasgassa Fejedelmi sok foglatatossági között olyan kegyes indulattal, a minémüvel viseltetett Első Lajos, Károly Császár Fia, Magyar Országnak XXVII-dik Királya; a' ki midön egykor Aquisgranumban látta volna az akkor fel tetszet nagy üstökös Csillagot, szollit edgyet szolgái közzül, és más egy Vdvarában levő tudos embert, minek előtte ágyában valo nyugovásra testét lebocsátaná, s' az üstökös Csillagot szemlélvén, azt kérdi a' mellette levő tudos embertül, hogy mi volna az ő értelme a' felől az üstökös Csillag felől? s' mikoron amaz mondott volna valzmit, némelly dolgokat el halgatván, azt modgya a' kegyes és istenfelő Király: Még ugymond egy dolog vagon, a' mellyet halgatással titkolsz-el; mert azt mondgyák, hogy efféle Csudák Országos Birodalombéli változások, és a' Fejedelmeknek halálokat jelentik. Midön az istenfelő kegyes Fejedelemnec ezen szavaira hozná-elöl a tudos ember a' Jeremiás Proféta imez szavait: Az égi jegyecktül ugymond ne féllyetek, Jer. 10. v. 2. tehát nagy áhíthatossan és igen kegyessen így szolla: Nem kell azon kívül félnünnk mástól, a ki mind minket s' mind ezt a' Csillagot teremtette. De ennek Teremtőjének

A JANLO LEVEL.

kegyelmességét eléggé nem dicsirhettyük, a' ki a' mi tunyaságunkat, kik bünösök, és Poenitentia tartatlanok, (meg-téretlenek) vagyunk, ilyen jegyeccel méltóztatatik meg-inteni. Azért, mivel mind engemet, s' mind közönségesen mindeneket néz ez a' Csuda; mindnyájan tehetőségünk szerint siessünk életünket meg-jobbitani, hogy valami-képpen Isten az ő irgalmasságát halasztván, s' mi-is megtérételenségünkkel azt meg-akadályozván, arra méltatlanoknak ne találtassunk. (Refert hanc Histor. Baronius, in Tomo nono Annal. 1. ad Ann. 837. ex Scriptorum Vitae Ludovici Imperat.) Oh illyen istenfelő kegyes Királynac, kegyes és istenfelő szavai! Bizony méltó volna örök emlékezetire arany bötüccel valo fel irattatásra. Kegyelmes Vram! Isten Nagyságodat is már Fejedelmi Méltóságra fel emelvén, illendő e' kegyes Királynac nyomdokát követvén, illyen szent indulattal hogy Nagyságod is olvasgassa ezen üstökös Csillagok felől valo Tractácskát; mellyet hogy Nagyságod el nem követné, abban nem is kételkedem. Isten a' Nagyságod életét terjessze sok esztendőkre, s' Fejedelmi Méltóságában erősítse-meg maga Neve dicsőségére, kívánom! Irtam Göntzön, 1682-ben, Novemb. 28. napján.

NAGYSÁGODNAK

Alázatos szolgája

KISZTEI PETER.

AZ JO-AKARO
OLVASOHOZ.

Istenfélő, jó akaró Olvasó! Minekelőtte e' kicsiny Munkácskát olvasni kezdenéd, arra kérlec mindenc felett, hogy minden *praejudiciumot* tégy-le: mert egy ennél veszedelmesebb akadály nincsen, melly az elménec annyit ártson, midőn az igasságot akarja nyomozni, mint a' ki elméjét meg-engedvén, valamelly embernec *authoritásátul* el-foglaltatni, tovább semmiképpen nem akar látni, hanem csak eddig: *Ipsé dixit*. Minek okáért igen bölcsen és okosan meg-intett erről e' mi *Seculumunkban* igen éles elméjű és tudós *Philosophus*, *Renatus Cartesius*, mindnyájunkat, *Part. 1. Princip. capit. 1.* illyen-képpen: *Accuratè Philosophanti omnia praejudicia sunt deponenda*. Én-is erre kérlec csak ez úttal: Mert tudom melly hajlandó legyen az emberi elme arra, hogy magát így engedgye más nagy embereknek *authoritásoktul* elfoglaltatni, s' attúl akarlac én-is el-fogni. Az üstökös Csillagoc felől való *Judiciumát* egy nagy tudós *Theologus* ember 1665-ben bocsátá ki a' mi Anyai nyelvünkön, az ackor időben látszott üstökös Csillagoknac alkalmatosságockal; s' im én-is ugyanazon *materiáról* való *Tractácskám*at bocsátom szemed eleiben; de mivel azon b. e. tudós embertúl (kit becsületből említec) ellenkező értelemben vagyoc, azért akarlac jó elevé meg-inteni, hogy a' személynec

AZ OLVASOHOZ.

authoritássá el ne foglallya elmédet: Mert ha csak *authoritással* kellene, avagy csak ezen dolog felett való értelemben viaskodnom, hasonló (ha nem nagyobb) *authoritású* tudós embereket találóc ellenében, mind annac a' nagy tudós embernec s' mind azoknac, a' kikkel ez-iránt én ellenem tartya, ugymint: *Andreas Dudithiusnac*, *Thomas Erastusnac*, *Simon Grynaeusnac*, *Martinus Squartialupusnac*. Hasonló *authoritású* tudós emberec azok is a' kik én velem tartya ez-iránt: *Hieronymus Zanchius*, *David Pareus*, *Stephanus Sege-dinus*, *Johannes Henricus Heideggerus*, *Gisbertus Voetius*, *Andreas Libavius*, és többec, a' kiket bőségesen hoz-elől *Gisbertus Voetius*, in *Exercitatione de Prognosticis Cometar.* s' meg-mutattya hogy e' légyen az üstökös Csillagoc felől való értelmec, a' mellyet én is e' kis Irásban ki adoc. Sőt az ellenkező értelmec felől, ugy itél mind *Gisbertus Voetius*, s' mind más tudósoc, mint *Epicureus*, testi bátor emberec felől, mint meg-tetszic a mostan megemlítettett munkájából, *Cap. 5. pag. 74.* Az holott hozván elől *Georgius Fhelaviusnac* azt a' *Praedicatioját*, mellyet a' *Dantzka Marianum Templomban* az 1652-dik esztendőbéli üstökös Csillagnac alkalmatosságával tött; azon *Praedicationac* 44-45 dik *pagináján* lévő szavait azon *Praedicatornac* summáson így emliti *Voetius*: *Pag. 43. & 44. 45. adhortatur* (scil. *Georgius Fhelavius*) *ad verum DEI timorem: ac pathetice perstringit Epicureos Cometarum contemptores, quos Turcico cuidam Bassae comparat, qui* (teste Weinrichio, in *Catalogo Cometarum*, fol. 74.) *conspecto Cometa anno 1572. ex Astrologis suis quaerebat, quid portenderet; illisque respondentibus, Imperij Turcici magnam calamit-*

tatem et defectionem, sumpto arcu versus Solem (forre Cometam voluit scribere) sagittam emittebat, additis his verbis: Quantumcunque nobis infortunium mineris; nullas tamen vires, nullam potentiam habebis. Így azért látod, hogy én is nem kevesbé tusakodhatom ellened auctoritate virorum gravium, mint te én ellenem, ha csak avval kellene csatáznunc.

De mondasz: *Hiszen a' Sz. Irás Könyvében semmi emlékezet nincsen-is az üstökös Csillagoc felől: Azért azoc felől való ilyen értelmed, mind néked, s' mind másoknac, a kik veled tartyc csak merő Fabula, és bizonytalanság. Felelet: 1. Ha így nyilván való ki-fejezéssel nem említi-is a' Sz. Irás üstökös Csillagot, mindazonáltal emlékezik azokról in genere közösségesen: Matth. 24. v. 29. Luc. 21. v. 11. holott azokat az égi Csudákat és rettentő ijesztéseket, a Jerusálem veszedelmét megelőző Jegyeknec állattya lenni Christus Urunc, s' elég ez mind nekem, s' mind néked; s' ha pedig töb kel; im az én Textusom-is olyan, a' mellyet az én Elmélkedésimnec fundamentomául fel-vettem. 2. Osz-tán! Am legyen meg-adva nem mindazáltal megengedve, hogy semmi emlékezet ne legyen a' Sz. Irás Könyvében az üstökös Csillagoc felől, mi sül-ki belőle? Sok egyéb dolgok-is vannac. mellyeket a' Sz. Irás Könyvében nem olvassunc, de ugyan igazac affelől, s' nem fabulác; mert olvassuc azokat a természetnec könyvében, és azoc feiől való tudományunkat megszerzettüc a' józan okoskodás és az *Experientia* által. Immár pedig a' természetnec könyvét hadgya s' parancsollya Isten forgatnunc. *Esa.* 40. *Job.* 38. és 42. és a' Sz. Irás állattya, hogy a' gyakor *observatio, experientia* és a'*

józan okoskodás kalauzolván bennünket, azon könyvből az igasságot meg-tanulhattyc. *Ro.* 1. 19. Töb dolgokat félre tévén; ély evvel K. O. jót kívánván ennec Irójánac, s' olvasgassad lelki hasznodra, ha mi a' félét találsz benne, mig az én mennyei jó-Istenem segedelméből szándékozásom szerint nagyobbackal kedveskedhetem. Mellyekre hogy nekem-is az én Istenem erőt adgyon, s' te-is érhessed kívánatos lelki testi szabadságában édes Nemzetünknek és Hazánknac, szivem szerint kívánom, és kérem ő Sz. Felségét. Légy egészségben. Irtam Göntzi Tanuló házamban, 1682-ben, *Novemb.* 22-dik napján. *Jó-akaród, s' a' Christus Szerelmében Atyádfia,* K. S. P.

Lucan. *Lib.* 1.

*Ignota obscura viderunt sydera noctes
Ardentemque polum flamis, coeloque volantes
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Syderis, et terris mutantem Regna COMETEN.*

Virg. *Aeneid.* IX.

— *liquidâ si quando nocte COMETAE
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius arder;
Ille, sitim, morbosque ferens mortalibus aegris,
Nascitur, et laevo contristat lumine coelum.*

Matth. Cap. 2. v. 1. & 2.

Duxit ab Aurora, Domini ad Cunabula, Reges
Astrologos olim lumine *Stella* vago:
Quodlibet Authoris Mandato obtemperat *Astrum*,
Mortalesque vices ipse COMETA docet,
Praemonet instantes Terris Pelagoque *Tumultus*.
Orbem contristat *Sanguine, Peste, Fame*.
Hinc utrumque Tibi curae est proponere *Librum*.
P E T R E: PĒTRI vero Nomine pascis Oves.

*In Gratiam Reverendi Dn. Authoris Affinis
sui & Amici charissimi subjeciebat haec*

PETRUS N. ALMASI,

Rect. Schol. Reform. Cassoviensis.

ÜSTÖKÖS CSILLAG,

Avagy:

Olly edgyügyü rövid Elmélkedés mellyben meg-mutogatódik, mind a' *Sz. Irási Tudomány Szerint*, s' mind a' külső *Historiákból*, és a' minden időbeli *Experientia*ból, micsoda itéletben kellyen lenni kinek kinek az *üstökös Csillagok* felől.

ELSŐ PRAEDICATIO.

Joel 2. v. 30, 31.

Csudákat téznek az égben, és e' földön, vért, és tüzet, és ködöszlopokat. A' Nap setétséggé válik, és a' Hóld vérré, minekelőtte el-jöne a' Jehovának nagy és rettenetes napja.

A' *Joel* Proféta jövendől e' Leczke előtt való *28-dik, 29-dik versekben*, ama' nagy és igen felséges meg-világosodásnak, vigasztalásnak, és meg-szenteltetésnek ajándéki felől, mellyekkel a' *Christus Ország*a e' földön a' *Sz. Léleknek* ki-tölttetése után bővelkedendő lenne, és az *új Testamentomi* idő, az *ó Testamentomi* időt sokkal fellyebb fogná haladni. Mellyből ez a' közönséges vélekedés támadhat vala az embereknek elméjekben, (melyre hajlandók-is vóltanak mindenkor a' *Christus Tanítványi*) hogy az *új Testamentomi* idő csak *merő azon boldogságnac ideje fogná lenni*, annyira, hogy a' ki magát a' *Christus zászlója* alá fogná adni, mindgyárt uralkodni fog az ő ellenségein, minden háboruság nél-

kül, merő csak gyönyörűségben élvén örökké. Ezt a *testi vélekedést* meg akarván Isten a' Joel Proféta által előzni; hogy valami módon az ilyen bődlog, és gyönyörűséges állapot felől való álmódozástól meg-csalattatván, a' *lelki fegyverességre* való szorgalmatos gondot le nem tennék, s' el ne felejténék; (melly a Christus Országában igen szükséges is, az Apostol tanítása szerint, Eph. 6. v. 10, 18) Annakokáért jó idején tudossitya Isten őket a' kezünk alá vétettetett Leczkében, hogy a' Sz. Léleknek az *új Testamentomi* időben való bőséges ki-tölttetése után-is, sok keserves nyomorúságokat, háboruságokat, üldöztetettetések, és ki-mondhatatlan siralmas változásokat kellene az Hiveknek szenvednie, a' mellyeket bizonyos *Jegyec*, mind *Egíec* s' mind *földiec* fognának meg-előzni, mint a' Leczke **Summa**. adgya előnkben. A' mellyben *Summa* szerint arra tanitattatunk, hogy az Istennek az *új Testamentomi* időben lévő Anyaszentegyházában-is sok háboruságok, és siralmas változások fognak lenni, és vagynak-is, mellyeket néminémű bizonyos *Jegyek*, és *Csudák* fognak meg-előzni, és azok felől az embereket jó eleve meg-intik, és tudossityák.

Részei. *Két Részekre halad a' Leczke:*

I. Az *Elsőben* le-irattatnak a' Csudák: *Csudákat tészek, etc.*

II. A' *Másodikban*, a' csuda tételnek ideje: *Minek-elötte el-jöne, etc.*

Csak az *Elsőrül* szóllok én szándékom szerint, a' mostani alkalmatossággal; mellyben ezek a' *Punctumok* vagynak: (1.) A' Csudáknak *fő szerző oka*; önnön maga a' felséges mindenható Isten, a' mint nyilván

meg-tetszik v. 27. egyben-vetvén a' Leczkének kezdetivel: *Csudákat tészek*, ugymond. (2.) A' Csuda-tételnek helye; az *Eqben*, és *e' földön*: (3.) Magok a' *Csudák*, mellyeket tészon; *vért*, és *tüzet*, és *köd*, avagy *füst oszlopokat*.

A' két *Első Punctumokban* nem lévén semmi nehézség; csak ez *utólsót* vegyül: értekezésben, és lássuk; *Micsoda érteitessék itt*, (1) *a' véren, tüzőn, és köd avagy füst oszlopokon?* (2) *A' Napnak setétségé, s' az Holdnak vérré változásán?*

I. Az *Elsőt* a' mi nézi; öszvefogalván mind az *Hármát*; a' *véren, tüzőn, és köd avagy füst oszlopokon*. sem a' Leczkével, sem az Hitnek *fundamentomos* Ágazatival semmit ez nem ellenkezvén, nem helytelenül Sic explicat érthettyük az *üstökös Csillagokat*. Mert hunc locum, ugyan-is az *üstökös Csillag* micsoda egyéb, Theolog. ex- (1) az *ő materiájára* nézve, a' mellyből mius, Clar. lészon, hanem fényes *köd*, avagy *füst?* (2.) Joh. Heidegg *Formájára* nézve, olyan mint egy *oszlop*, in Disput de a' mint leg-gyakrabban láttyuk. (3.) Az *ő Signis Coeli*, *minéműségére* nézve, olyan mint a' *tűz*. (4.) in Illust. Gymnas. Arnol- Végezetre *szinére* nézve, mint a' *vér*. A' melly *üstökös Csillagoc*, (szólván azok felől dino, quod est a' Sz. *Írási Tudomány* szerint, nem csak Steinfurt Ann ugy gondoltattatnak, *mint természetec munda* 1665 d. 7 Jan *kái*; hanem ugy-is, *mint Isten irgalmassá-proposita* §17. *gánac*, és *kegyelmességéne*c, vagy pedig Sic & Claris. *boszszerű-álló haragjánac* *hizonyysági* és *jegyvei*, nec non exim. és mintegy *elől járo*, *hir-tévő követei*, s' qua Theolog. még pedig *rend kívül*. Mellyek a' *Poeniten-qua* Philosop. *tiánac*, és az Istenhez való igaz meg-térés-

Hier Zanchius nek *Praedicatori*, ugy-mint a' kik arra serparte de Op kentgetik az embereket; és a' mellyeket Crea. v 3. C. szokott Isten *rend kívül* szerezni, az ő 2 p. 297 § Et haragjának, és következendő büntetésének ante Christum. *mutató jelül*; vagy a' *Pogányokra* nézve, kik az ő Sz. Igéjének tanításával nem élnek: vagy pedig *azokra* nézve-is, a' kik jóllehet az Isten Anyaszentegyházának kebelében vagynak; mind azért az ő Szent igéjét el-mulattyák, és meg-útállják, és annak tanítását semmire becsülik. Ugy hogy valamennyiszer, és valámig az emberek meg nem térnek az Istenhez, mind annyiszor, s' mind addig efféle *Jegyec*, nem csak a' *Politiában*, külső polgári társaságban; hanem az *Ecclesiában*-is Istennek következendő rettenetes ítéletnek legyenek jelentői, és jövendőliői. Ez lévén az halhatatlan a Alexan. ab Istennek-is szokása, (a) hogy midőn vala-

melly természetünkkel ellenkező dolgok, (é-
lib. 3. Genia-
sok, &c.) többire már csak fejünk felett
cap. I. f. függőleg vagynak: tehát (leg-gyakrabban)
azokat Csudákkal mutatya-meg: és *Jegyekkel*, s' *Égi*
fenyegetéseckel, (minéműek az üstökös Csillagok-is) jó
eleve meg-jelenti a jövendő nyomoruságokat.

II. A' *Napnak setéséggé*, és az *Holdnak vérré változásán* értettetik itt tulajdonúl a' *Napnak*, és az *Holdnak fogyatkozása*: de (1.) nem olyan *rend szerint való*, minémű szokott lenni minden esztendőnkint, mind a' *Napban*, s' mind a' *Hóldban*. I. Mert az ilyen *fogyatkozások* eleitől-fogva meg-vóltanak esztendőnkint, s' világ végeig minden esztendőben meg-is léznek; noha nem minden Országokban láttattatnak. II. Osztán az ég for-

gását, csillagok járását vizsgáló Bölcsék, az ilyen *rend szerint* való Nap-és Hóld-béli *fogyatkozásokat*, bizonyos *napra*, és *órára*, sőt annak *pertzentésére*-is meg tudják határozni, melly *napon*, hányadik *órán* kezdődik, s' mikor végeződik. De a' melly *fogyatkozásokról* emlékezik *Joel* Proféta itt a' Leczkében, soha ember azt nem tudgya, s' nem-is tudhattya, mikor kezdődnek, meddig tartanak, és mikor végeződnek. Azért (2) *rend kívül való fogyatkozások* értettetik itt, a' mellyek *közönségesec* minden Országokra nézve; mellyek miatt a' *Nap* és *Hold* az ő *rend szerint* való munkájokat nem fogják végben vinni, és az ő folyásokkal a' *Tavaszt*, és a' *Nyarat*, az esztendőnek több részeivel edgyütt, egy mástól nem fogják meg-külömböztetni. Ezeket így értvén; legyen ez a' mostani *Fel-tett Célunk*, és *Tanuságunc*

a' Leczkéből:
Tanuság. *Valamennyiszer, s' valamikor Isten az Egen a' több Csudác között, üstökös csillagot szerez, és mutogat az embereknek, mind annyiszor, s' mindenkor, mind az Ecclesiában, s' mind a' Polgári Társaságban, és az Országokban, a' népnek lüneiért, következendő nagy nyomoruságoc, és siralmas változások felől tudossítja és inti-meg őket az által, s' azokat jelenti-meg jó idején nékiec.* Itt a' Leczkében vagyon ennek *fundamentoma*. Mert, a' mint már megértettük, a' *véren, tüzön, és a' köd oszlopokon*, az üstökös Csillagoc értettetik itt, a' mellyek mindenkor (többire) valamely következő, nagy és kivált-képpen való szomorú változásoknak jó idején meg jelentői, s' azok felől való hirtévői az embereknek.

Hogy ez így legyen, meg-bizonyosodik tovább a' *Moyse* Profétának tanu bizonyosság-tételéből is: Mert midőn

a' Napnak, Hóldnak, és a' több Csillagoknak teremtések felől emlekezik, azt mondgya, hogy az *Isten e' végre helyezettte azokat az Égnece ki-terjedésére.*
 Gen. 1 v. 14. *hogy külömbséget tegyenec a' nap, és az étszaka között, és hogy legyenek jegyei bizonyos időknék, napoknak, és esztendőknék.* Melly szavaiban azt jelenti, (b) hogy az Istennek *ezélya és vége,* mikor ezeket a' *világosító állapotokat* teremtendő vala, e' vólt, hogy e' földön, mellyet már az előtt teremtett vala, más valamelly kivált-képpen való nagy dőlgokat-is jelentenének, a' *Tavaszi, Nyári, őszi, és Téli* időkn kivül, és nem csak a' *vetésnek, aratásnak, plántálásnak, &c.* alkalmatosságit: napoknak meg-rövidüléseket, meg-hosszabbulásokat, meg-egyenlődéseket: az esztendőnek napjait, heteit, és hólnapjait mutatná-meg; hanem hogy *kivált-képpen való módon-is, lennének jegyei* azoknak a' dőlgoknak, mellyeknek e' földön kellene lenniék, és idő jártában micsoda dőlgoknak támadási, és ki-nyilatkozási lennének, mind az Ecclesiában, s' mind a' külső Polgári társaságban. Ezt jelenti maga-is a' *Moyse* Proféta, midőn azokat e' végre mondgya lenni, az *Égnece ki-terjedésén, hogy a' földet megvilágosítsák.* A' melly *világosítás* kétség kívül nagyobb a' Napnak nappali, és az Hóldnak éjjeli világosításánál, ugy-mint a' mellyonnan *fellyül, a' világoosságának Attyától száll ide alá,* s' onnan fellyül-is tápláltatik; tudni-illik, az igaz meg-küloböztesnek okoskodó *fényessége,* és az Ertelemnek *tisztasága,*

b Pet. Serarius
 in Dissertat.
 de Fatali &
 admiranda o-
 mnium Plane-
 tarum in uno
 codemq';
 Signo igneae
 triplicit ul-
 timo, Con-
 junction. die
 II Decembr
 Ann. 1662.
 facta.

és *világoossága* ez, a' melly külömb-külobbféle Mester-ségeknék, Tudományoknak, Egyházi, és Világi külső Igazgatásoknak találója, és el-készítője. Ez a' Bölcseknek Scholájokban hivattatik *Csillagokrol* való *Tudománynac,* avagy *világoosságának;* mivel azok körül a Csillagok körül forgódik, a' mellyek felől állattya *Moyse.* hogy azért *helyezettte Isten azokat az Égnece ki-terjedésére, hogy a' földet világosítsák,* nagy, és meg-jegyzésre méltó dőlgoknak, s' jövendő nagy változásoknak lévén bizonyos mutató *jegyei,* mellyek gyakorta *rend kívül* valók-is, mellyekkel az Isten vagy haragját, vagy kegyelmességét, és jó-vóltát mutogattya az embereknek. Mivel annak-okáért az Égnece több Csillagitol igaz ez, hogy azok *jeggyül* adattattak, melly dolognak példái a' Sz. Írásban † ottan ottan elő fordulnak. Azért, hogy tagadná azt akár kicsoda-is az üstökös Csillagok felől-is, hogy azok olyan *rend kívül* való *jegyec* nem vólnának, mellyek által az Isten következő szomorú gonoszok felől szokta sokszor tudósítani, s' meginteni jó idején a' bünös népet, nemzetséget?
 Minek-előtte tovább mennék, egy Ellen-vetést **Objectio.** háritsunk itt el. Mondhatná valaki: Lám erősen tilalmazza *Moyse* az Izraél népet mondván: *Oltalmazd-meg magadat, hogy fel ne emellyed a' te szemeidet az Egben, hogy látván ott a' Napot, és az Holdat, és a' Csillagokat, és az Égnece minden seregeit; meg ne csalattassál, és meg ne hajtad magadat azoknac, s' ne-is tisztellyed azokat.* Azért, &c.

Esa. 13. 10.
 Eze. 32. 7.
 Matt. 24.
 v. 29.
 Lucae 21.
 v. 25.

Felelet: Nem következik e' tilalomból, hogy az *Égi jegyeket, Csillagokat, Flanetákat, üstökös Csillagokat* semmi-képpen nem kellene eszünkben vennünk, azokra nem kellene vigyáznunk, sem azoknak természeteket, folyásokat, öszve-járulásokat, &c. a' *Physica* avagy Természeti Tudomány szerint nem volna szabad vizsgálunk; sem, annyival inkább, hogy a' Szent Irási Tudomány szerint, azokról nem volna szabad épületesen szóllanunk, állatván felöllök, hogy azok Isten rendeléséből legyenek szomorú nagy változásoknak elől-járó jelenségi; Hanem csak azt akarja Moyses, hogy az Isten népe ne engedgye magát azoktól meg-csalattatni, hogy magát azok előtt meg hajtván, őket Isten gyanánt tisztelné, mint a' Pogányok szoktak vólt cselekedni, kik a' Napnak, Hóldnak, Csillagoknak isteni neveket adván, nékik Oszlopokat, Templomokat, és Oltárokat építettek, és őket isteni tisztelettel tisztelték. A' melly Bálványozásra mivel a' Sidók-is hajlandók vóltanak; (mint megtetszik, *Jer.* 7. v. 18. és *Jer.* 44. v. 17, 18. &c. *seqq.*) annak-okáért attól tilalmazza őket a' Moyses Proféta, hogy a' Pogányoknak szokások szerint ugy ne cselekedgyenek, mellynek ugyan ott mindgyárt Okát-is adgya, v. 20. Igy el-háritván ez elől-gördült Ellenvetést, lássuk micsodás *Fundamentomockal* erőssithettyük tovább is a' *Tanuságot!*

I. Oka. I. Első *Fundamentom* ez: Mert az eleitől fogván való *Experientia* nyilvánosság meg-tapasztalás, (a' mellyből bizonyosan meg-tudgyuk a' *dolgot, hogy legyen; noha okát, miért legyn ugy, nem tudhattyuk,*) ugy tanit bennünket, hogy soha, (többire) csak egy üstökös Csillag sem tetszett-fel, a' mellyet

Istennek nehéz és kemény ítéleti nem követtének volna; mint nyilván meg-bizonyosodik e' dolognak valósága, az eleitől fogván való hiteles *Historiákból*. Világ kezdetitől fogva, Christus Urunk születésének idejeig, *három-százat* számlálnak, hogy vóltanak: Christus Urunk születésétől fogva ismét eddig a' mi időnkig, hozzátévén ezt a' csudálatos nagyságút-is, mellyet minap szemlélnék, (Anno 1680.) *száz harmintz-nyoltz* vólt; mellyeknek mindenike után szomorú Gonoszok, és változások következtenek, vagy az Ecclesiában, vagy a' *Potitiában*, és a' *Republicában*. Csak azok között említek egynéhányat, (a' többiről-is hasonló legyen az ítélet,) a' mellyek Christus Vrunk idejétől fogva löttének, s' meg-mutatom, hogy azok nagy nyomorúságoknak, és szomorú kimeneteleknek vóltanak *meg-előző jegyei*.

Consulatur
hac in rem
Catalogus Co-
metar. Ludov.
Lavatori;
Chronol. Alste-
dii; Lycostenn
de Prodigiiis,
& ostentis,
Corneli' Gem-
ma de Divi-
nis naturae
Characteris-
mis

Luc. 19.
v. 41.

(1.) Gondollyuk-meg Jerusálem Városa felett éles-tőr formában egész esztendeig fénlő üstökös Csillagot! Avagy nem a' Városra, és az egész Sido Nemzetségre következő rettenetes romlást, és végső pusztulást jelentette é' meg jó idején Isten az által nékiek, mellyet nem sok idő múlva az után el-is követte rajtok a' Romai *Titus Vespasiánus Imperator?* Bizony igen-is azt; hogy vennék eszekben magokat a' Sidók, és bünöket meg-ismérvén, térnének-meg az Istenhez; de nem serkenének-fel, s' *nem becsülléc-meg az ő meg-látogatások-nac napját, melly nékiec az ő békességekre való vala,* melly dologért keservesen meg-is *siratá* őket Idvözítő Christusunk, meg-jövendölvén az ő reájok

v. 43. 44. következő szörnyű romlást és veszedelmet, mellynek az a' Város felett esztendeig fénlő üstökös Csillag volt, a' többi között edgyik bizonyos mutató jegye. a' mint írja Sidó *Josephus Historicus, de Bello Jud. lib. 7. cap. 12.* a' ki maga-is ben volt Jerusalemben, mikor a' Romaiak a' Várost meg-szállották, s' szemmel látója volt a' rettenetes romlásnak.

(2.) Christus Vrunck születése után 1211-ben-is a' melly üstökös Csillag tizen-nyóltz napokig Pünköst havában ragyogván, rettenetes lángot eresztett-ki; micsoda szomorú gonoszoknak lett légyen Isten akarattából bizonyos mutató jegye, az-után csak hamar következett sok gyülevész *Pogány Tatárságnac*, nem csak e' miralmas Magyar Hazánkban, hanem nagy részént egész Európában, (c) és Asiában ár-viz módon való bérohanása nyilván mutattya. A' melly-is minémű rettenetes pusztításokat, égetéseket, rablásokat tött légyen csak e' mi romlott Országunkban-is három egész esztendeig, bőségessen meg-írták az *Historicosok*, (d)

(3.) Az-után ismét 1279-ben-is nagy üstökös Csillag támadta, melly-is az egész Keresztyénségre; nem sok idő múlva az-után következett rettenetes nyomoruságoknak volt megelőző jegye. (e) mint a' *Historiákból* nyilván meg-tetszik.

(4.) Ismét 1316-ban-is nagy látszott, (f) mellyet az-után nem sok idő múlva rettenetes dög-halál, szörnyű éhség, és több szomorú gonoszok kövtenek.

e Weiner' Rolevink in Chron ad Annum 1279.

c Petrus Bixarus Historiae Persicae Libro 8. pag. 276.

d Vide Bonfinium Decad. 2. Libro 3. pag. 320. & seqq.

f Joh. de Beka, de Episcopis Ultraject in Guidone Episc. 82.

g Wilhel. Heða, in Historia Episcop. Ultraject in Davide Episc. 55. meminit hujus Cometae.

h Magyr' Junior Mathem. in Libello de Cometa Anni 1572.

(5.) Szállunk alább az idők folyása szerint az 1472-dik esztendőre, mellynek mindgyárt a' kezdetiben csudálatos nagyságú üstökös Csillag támadta, (g) mellyet hasonló rettenetes fonnyasztó éhség, szeretlen pusztító dög-halál, és sok esztendőig fen-tartó, és vér-ontó szű hadakozások kövtenek.

(6) Ennél-is közelebb jöven a' mi időnk felé, az 1572-dik esztendő-béli üstökös Csillag, melly 16 hólnapokig tartott, mint a' külső *Historicosok* emlékezetben hagyták, (h) Istennek minémű rettenetes haragjának lött légyen mutató jelensége, csak hamar az-után következett éhség, a' pusztító dög-halállal edgyütt nyilván bizonyították; a' melly két ítéleti Istennek többire mindenkor edgyütt járnak, s' a' vér-ontó hadakozásokat leg-gyakrabban utól szokták követni; s' néha pedig a' népnek büneiért mind az három edgyüvé-járul.

(7.) Csak a' mi *Seculumunkban* lött példákat említek. Christus Urunk születése után 1604-ben támadott üstökös Csillag. vallyon micsoda következő szomorú állapotoknak volt mutatója? kétség nélkül, (hogy avagy csak e' mi siralmas Magyar Hazánkra alkalmaztatva szólnak) azoknak a sok háborúságoknak, páriolkodásoknak, és vér-ontó hadakozásoknak, mellyek az-után csak hamar e' siralmas Hazában következtenek, a' mint ezt meg-bizonyították az a' kori böl dog emlekezetű BOCS-KAY ISTVAN Fejedelemnek a' Római Császárnak,

vagy inkább ellene viselt hadakozási; jóllehet Isten a' sok *háborúságoknak* az-után mind két részről böldog ki-meneteleket adá.

i Heidfeldius
in Sphinge
Theolog. philo-
sop edit.
Ann. 1631. p.
12 13.

(8.) Számláljuk ide az 1618-ben fel-
tetszett üstökös Csillagot-is, a' melly egész
Europában (i) (s' e' mi *el-rongyolódott*
Magyar Hazánkban-is) sok siralmas *válto-*
zásoknak, és háborúságoknak volt *meg-előző*
jelensége; mellyet a' ki nem lát, azt mon-
dom, hogy semmit sem lát. Csak hamar
ez említett üstökös Csillagnak fel-tetszése után, (*Anno*
1619.) következének e' mi *Magyar Országunkban* azok
a' nagy háborúságok, mellyek vóltnak az akkori dicsi-
retes emlékezetű BETHLEN GABOR *Fejedelem*,
és II. *Ferdinánd Császár* között. Gyözném *História*
szerint mind elől-számlálni, s' rendel meg-mutogatni,
mennyi sok *nyomoruságoknak, háborúságoknak, vér-ontó*
hadakozásoknak, és Országos Birodalombéli nagy válto-
zásoknak löttének légyen *meg-előző jegyei*, csak Christus
Urunk idejétől fogván való üstökös Csillagok-is! Csak
a' mostan említett 1618-dik *esztendőbéli* csudálatos
üstökös Csillag, nem csak e' mi Hóld
fogyatára jutott *Hazánkban*, hanem más
Keresztyén *Országokban-is*, csak nem egész
Europában, éppen 1642-dik esztendeig,
Istennek fen-tartó rettenetes haragjának,
abból a' bűnért származó sok nyomorusá-
goknak, rettenetes vér-ontó hadakozások-
nak *bizonyos jegye* vólt, mint ezt a' szem-
sen vigyázó *Historia* írók eszekben vették,

k Grammon-
dus Parla-
menti Tho-
losa, Praeses,
lib. 3. Histo-
riar. Galliae, de
Cometa. Ann
1618. Item

Bracheli', in
Historia rerum
suo tempore
gestarum pag.
14. de coden
Cometa. Ann.
1618.

2. Oka.

Argumen-
tando a ge-
nere ad
speciem.

s' nékünk-is tanuságunkra írásban hagyták
(k) Igaz hát ezek szerint a' *Tanuság!*

II. *Okát* vészem *közönségesen* a' más
egyéb csudálkozásra méltó *Jegyeknek*, és
Csudáknak természetektül; Mert valamit
helyesen, s' igazán állathatunk, és mond-
hatunk *közönségesen valamelly dologról*;
ugyan azont igazán, s' helyesen állathat-
tyuk, s' szükség-is állatunk azon *közön-*
séges dolognak kivált-képpen-valo nemeiről.
A' *Csudákról* pedig mind a' *Szent Irás*,
mind az *Experientia*, nyilván való meg-
tapasztalás bizonyíttyák, hogy azon jövendő
gonoszoknak legyének *meg-előző jegyei*.

Christus Vrunkat egykor *meg-kérdvén Tanítványi*, midőn
a' Jerusálemi Templomnak, és a' Városnak romlása
felől jövendölne, hogy *mikor lesznek azok, és micsoda*
leszen a' jele, hogy ezek meg-legyenec?
Lucae 21. v.
7. 11. ezt felele nékiec: *Fogtóc hallani hadakat,*
ugy-mond, és *párt-ütéseket: Egy Nemzet-*

ség a' másic ellen támad, és edgyic Ország a' másic
ellen. És minden helyeken nagy föld-indulásoc lesz nec,
és éhség, és dög-haláloc, és rettentő ijeszgetésec, és az
Égből nagy jelec lesz nec. Ihon! Nyilván mondgya itt
Idvözítőnk, hogy Jerusálem Várossának romlását, és a'
Sidó Nemzetségnek pusztulását, *Jegyec* és *Csudác* fogják
meg-előzni. Innen azért már vévén *erősséget, a' közön-*
séges dologtul, a' kivált-képpen valóra, így erősitem a'
Tanuságot: Ha a' több egyéb *Jegyec* és *Csudác* követ-
kezendő nagy gonoszoknak *meg-előző jelei*; (a mint-hogy
Christus Vrunk tanítása, és a' nyilván való *meg-tapasz-*

talánsac bizonyosága szerint azok-is) tehát nyilván következik, hogy az üstökös Csillagok is szintén ugy következő gonoszoknak *előljáró jegyei*, mellyek által Isten a' bűnös embereket meg inti, fenyegeti, és őket az idvösséges *Poenitentiára* hívja, és serkentgeti. Mert a'

Quicquid
praedicatur de
genere, idem
etiam de qua-
libet ejus spe-
cie praedicari
necesse est.

mit *közönségesen* mondhatunk a' *Csudákról*, és *Jegyekről*, ugyan azont *kivált-képpen való módon* az üstökös Csillagokrol is állathattuk. Azért. ha *közönségesen* a' *Csudá* következő nagy gonoszoknak *megelőző jegyei*, Christus Vrunk tanítása szerint; miért nem mondhatnák hát azt az üstökös Csillagok felől is *kivált-képpen*, és

nevezetesen? A' mellyeknek valamint hogy ritka, és szokatlan az ő fel-tetszések; ugy minden kételkedés kívül, valamikor az égen ilyenek láttattnak, mindenkor valamely következő nagy dolgokat; *háborúságot*, *éhséget*, *dög-halált*, *hadakozásokat*, *Birodalombéli nagy változásokat* jelentenek; mint ezt a minden időbéli szemes emberek szorgalmasan eszekben-vették, s' nekünk-is örök emlekezetre jegyzésben hagyták, hogy mi-is tanúlluk-meg, mint kellyen ezek felől értenünk, s' micsoda ítéletben kellyen lennünk, mikor történik, hogy ilyeneket lássunk.

3. Oka. III-dik Okát veszem a' természetben lévő némelly szokatlan és csudálkozásra méltó dolgoknak *kivált-képpen* való tulajdonságoktól; mellyek *Jegyeknek*, és valamit *eleve meg-jelentő Csudák-nac* mondattatnak. Csak *kettőt* vagy *hármát* említek ilyen csudálkozásra méltó munkákat a' természetben: (1.) *Előszőr*; ilyen a' *szokatlan és rend-kivül való*

Fényesség, *fen*, avagy *alatt égő tűz*, mellynek egy-néhány példáit mutathatnám a' külső *Historiákból*, de mostan *kettővel*, vagy *hárommal* meg-elégsem.

I. Ilyen *szokatlan, és rend-kivül való Fényesség* vólt, melly a' Jerusálemi Templomban éjjel kilentz órákor az Oltár környűl fél óráig látszott, a' mellyel kétség kívül a' Templomnak, a' *Romaiac* által következő meg-égettetését jelentette Isten a' Jerusálem-bélieknek, mellyet az-után nem sok idő mulván meg-is bizonyítá a' szomorú ki-menetel, (l.)

1 Flavius
Josephus de
Bello Judaico
Libro 7. cap.
12.

2. Minek-előtte a' *Romai Scipio* el-tör-
lötte vólna *Carthago Varosát* *Africában*,
az irattatik felöle, hogy a' város kö-falain
éjjel tűz látattatott égni, (m) a' melly kétség
kivűli *Carthago Várossánac* jövődő romlá-
sának vala *meg-előző jegye*.

m Tertul. ad
Scapulam
cap. 3.

3. Midőn *Constantinápolyt* a' *Pogány*
Töröc meg-szállotta vólna, az irattatik
felöle, hogy egy éjjel nagy *Fényesség*
látattatott az ég felé fel-emelkedni az előtt
negyed nappal. minek-előtte a' *Város Töröc* kezében
esnék, melly a' *Város* meg-vétetése előtt való nap,
távul a' *Várostól* el-enyészett. Mellyet látván a' *Pogány*
Töröc, ki annak-előtte már kétségben esvén, hogy a'
várost meg nem veheti, s' csak oda-is akarja vala

n Georg.
Phranses lib.
3 histor. cap
3. Besold' in
Histor. Con-
stantinopoli-

hagyni, újjobban szivet viszen, és azon
Fényességet jó *Jegyül* magyarázván a'
maga részéről, (a' mint ugy is vólt.) azon
éjjel meg-ostromollya a' várost, és meg-is
vészi, (n) Ez a' *szokatlan Fényesség*, jól-
lehet a' *Töröknek* kívánsága szerint jó

tano Turcica, ad Ann. 1145. §. 9. pag. 577. dólgot mutató *Jegy* vólt; de azért a' Ke-resztyének részéről a' Császári fényes széknak a' *Pogány* kezében való szomorú esését jelentette.

(2) *Másodsor*; A' *Föld-indulások-is* a' *Jegyec* és *Csudác* közzé számláltattatnak *közönségesen* mind az *Historicusok*tul, s' mind a' *Szent Irás magyarázó Doctorok*tul; sőt magátul-is Idvözítönktül, Matth. 24. v. 8. Marc. 13. v. 8. Luc. 21. v. 11. A' mellyek Isten akarattából lesznek mind az *Ecclesiában*, s' mind a' *Politiában* szomorú fel-háborodásoknak, és egész *Városoknak*, *Republicáknak*, s' *Országoc* jövődő pusztulásinak, és el-romlásinak *jegyei*, és idején meg-izenői

o Polan' Syntagm Theol. libro 5. c. 21. p. m. 300. Lit. A.

Matt. 24. v. 8.

ván-való meg-tapasztalás, és a' minden-időbéli *Historia*; sőt a' *Szent Irás-is*: *Az ő haragja előtt ki álhat-meg?* azt kérdi Nahum Proféta, és kicsoda álhat-tya-meg az ő haragjánac búsulását? Ezt pedig a' *Föld-indulásról* szólván az *5-dik versben*, kérdi; mintha mondaná, hogy soha senki nem.

Nahum I. v. 8.

Psalms 18. v. 8.

Dávid-is azt énekli a' Soltárban, hogy *meg-mozdúlt és meg-reszketett a' föld, és az hegyeknek fundamentomi meg-mozdúl-*

tanac, és meg-reszkettenec, mivel ő (az Isten) *meg-haragudt*. Az honnan nyilván meg-tetszik, hogy a' *Föld-indulásoc* leg-gyakortább *Csudác* vóltanak, s' még pedig, (a mi kivált-képpen az én czélomra tartozik) olyanok, a' mellyek vagy edgyütt járók az üstökös Csillagockal, vagy utól nyomban követik azokat.

(3) *Harmadsor*; A' természetben néha lenni szokott némelly *Fogyatkozásos Csudák-is*, hogy valami jövődőt mutató, ritka és csuda dólgek közzé számláltattassanak, majd közönséges értelem a' Tüdósoknak minden rendei között. A' mellyek *közben-vetetlenül* Isten akarattából lesznek a' természetben, ugy-mint az ő e' földi emberek ellen való nagy haragjának jelei, (p.)

p Danaeus Christian Physicae Part. I. Cap. 6.

q Joseph. de Bello Judaico, Libro 7. Cap. 12.

Joan I. v. 29.

Illyen természetben lévő *fogyatkozásos Csuda* történt egykor a' Jerusálemi Templomban, midőn egy *Aldozatra* vitettetett *Tehén* az Oltár előtt *Bárányt* ellett. (q) a' melly (kétség nélkül) azt jelentette, hogy a' *Bárány*, kit a' *Keresztelő János újjal mutata*, immár nem meszsze volna, kinek el-jövele után meg-fognak szünni a' bar-mockkal való áldozatok a' Jerusálemi Templomban. Annak-okáért. ha ez *három rend-beli szokatlan dólgoe* a' természetben, ugy-mint; (1.) a' *csudálatos. és szokatlan Fényesség*, (2.) a' *Föld-indulásoc*, (3.) a' természetben lévő *csudás Fogyatkozásoc*, szokatlan nagy dólgeknek, és változásoknak elől-járó jelenségi, és jegyei, mint eddig meg-értettük; bizony hát az üstökös Csillagok-is szintén ugy, (ha nem inkább) valamikor az Égen fel-tetszenek, leg-gyakrabb, sőt mindenkor *jövődő nagy nyomorusá-*

geknc, Országos szomorú változásoknac, és szomorú gonoszoknak jelenségi.

4. Oka.

IV-dik Okát vézsem az Istennek a' természetben lévő más egyéb szokásos, és rend szerint való munkáitul; az honnan *argumentando a' minori ad majus analogicè*, a' kisebb dologrul vévén erősséget, hogy azzal a' nagyobbat erősítsük, és támaszszuk; így elmélkedem: Ha az Istennek más minden egyéb munkái a' természetben, im ez három szóval

r Juxta
vulgatum

Hugonis de

2. Victore.

szóllnak: (r) *Accipe, redde, fuge*: Vedd-el, add meg, kerüld-el; az az: Vedd-el a' jótéményt Istentül; add-meg azért ő nékie a' mivel tartozol; kerüld-el az ő ostorát, és büntetését; tehát miért nem mondhat-

nánk, hogy az Istennek efféle ritka, csudálkozásra méltó és szokatlan munkái, (minémüek az üstökös Csillagok, és más egyéb a' levegő-égben, vagy az Égen termeni szokott szokatlan Csudák) az embereknek, kik a' teremtett állatokat szemlélvén, abból fel nem ébrednek, hogy a' Teremtőt tisztelnék, sem a' teremtett-állatokkal jól nem élnek; miért nem állathatnánk, mondom, igen keresztyénül és kegyesen ezek felől-is, hogy hasonló-képpen az Istennek haragját hirdetik-ki, és az következő gonoszokat jelentgetik az Istent nem féls' nem tisztelő embereknek? Mert, ugyan-is, igazán mondattatik e' *Világ a' Természet Könyvénc*, mellyben a' teremtő Istennek bölcsességét, hatalmát, jóságát, és igazságát olvassuk, és szemléllyük; sőt a' Sz. Írás is ebben Kalauzunk lévén, az ő módgyok szerint a' teremtett állatok, az Isten igéjének, és az ő parancsolattyának hirdetői, és az Istennek, magától az Istentől jelentetett

Rom. I.
v. 19. 20.

beszéde. Mert a' mit az Isten felől tudnioc kell az embereknek, meg-jelentette az Isten azt nékiec, e' világnac alkotványában, és a' teremtett-állatokban, hogy értséc, és lássác. A' magok útáiban, a' Szent Írásnak világa nélkül járó Pogányoknál-is nem hagyta Isten magát tanú-bizonyosság nélkül lenni. Az Egec hirdetic az Istenec dicsőségét, és az egymás után következő napoc bőséggel praedicállyac az igét, noha nincsen beszédec, sem igéjecz; mindazáltal még-is hallattatic az ő szavoc; minden földre ki hatott az ő zengésec; így énekel

Actor 14.
v. 17.

Psalm. 19.
v. 1. 2. 3. 4.
5. &c.

David a Soltárban. Az Apostol-is a' *Természet Könyvéből* vetékedik a' Pogány Bölcscekel, *Csel. 17. v. 23, 24. & seqq.*

Vgyan azonbol feddi az Isten-is a' Bálványimádókat, *Esa. 40. és 44.* Ezen Könyvből dicsiri, magasztallya Istent a' Királyi Proféta-is, *Sólt. 8. és 104.* Noha ezek természeti munkák, ugy mint a' mellyeket minden nap munkálkodik az Isten: *csudálatosoc mindazáltal; de kevesen elmélkednec ugy felőlöc, a' mint kellene elmélkedniec, (s.)* Az alsó, és felső világban vagnak jövendő dolgokat mutató

s Zanchi' Lib.
3. c. 3. de
Coelestib. &
meteoricis im-
pressionibus.

Gen. I. v. 14.

Jegyec, a' mellyekre, Isten hagyta, hogy figyelmezzünk. A' Csillagok jegyül adattattak, hogy legyenec jegyei bizonyos időknec, napoknac, és esztendőknec. A' levegő-égnek minéműségéből való jövendölést helyben hadgya Idvözitönc, *Mat. 16. v. 2, 3. Luc. 12. v. 54. 55.* Azokkal azért élünk, a' Szent Írás, a' Gyakor tapasztalás, és a' Bölcs emberek itéleti lévén ez-iránt kalauzunk; és minden babonaság kívül külömb-

séget teszünk azokból, a' csendes, tiszta idő között, és a' szél-vészes idő között. Hát az üstökös Csillagok felől miért nem lehetne keresztyénül, és kegyessen azt

t Zanchi' állatnunk, s' tanitanunk, hogy azok jól lehet természeti okoktól lesznek; mindazáltal Istentől szoktanac arra rendeltetni, hogy azok által az ő ítéleti eleve meg-jelentettesenec, (t.) mellyeket a' bűnért bocsátandó e' világon az emberekre. Mert az Isten efféle természeti munkákkal-is szokott élni, hogy e' világi emberekhez, vagy jó-akarattyát, vagy a' bűn ellen való haragját jelentse-ki azok által. És így a' négy

Fundamentomokon-is, mint meg annyi *Oszlopokon*, fennáll a' *Tanuság*. Értsük Hasznait.

I. Haszna. *I. Haszna oktat, és tanit.* Ugy-é hogy; *Valamennyiszer Isten az égen üstökös Csillagot szerez, és mutogat, &c. mind annyiszor, &c.* Mit tanulhatunk mi ebből a' mi hasznunkra, jer lássuk-meg! Tudni-illik: azt, hogy az ilyen üstökös Csillagok felől, minden *hijában valóság, bolondság, és babonaság kívül úgy elmélkedhetünc, igen keresztyénül, és kegyessen, mint Istennek a' természetben láttattatni szokott, szokatlan néminémű munkái felől, mellyec, némelly nagy és nehéz nyomoruságoc felől tesznek jó eleve hirt az emberek Clariss. rekne, (u.) Mert ugyan-is a' több Égi Gisbert' Csudák között, (minémüec néha az Égen Voetius, in láttattatni szokott viaskodó fegyveres seregek, &c.) az üstökös Csillagokat azért Prognost tündökölteti az Egen Isten, hogy a' természetnek szokott törvénye kívül, valamelly Cometar.*

Assert. I. következendő nagy és szomoru dólgoakat pagin. 24. jelentsenek, és az Istennek kivált-képpen cap. 3. való Gondviseléséből, és igazgatásából, minek-előtte azok meg-lennének, az embereket azok felől meg-intsék, és az igaz *Poenitentiára*, s' Istenhez való megtérésre fel-ébresszék, hogy senki ne legyen, a' ki magát menthetné, (x.) Bizonyos dolog-is, hogy mivel az üstökös Csillagoknak fel-tetszések igen szokatlan, és ritkán eső, tehát azok minden bizonynal *bizonyos jegzésüec*, ugy-mint Istentől arra rendeltetett *jegyec*, hogy az ő Felsege, emberek bűnei ellen való haragját jó idején meg-izennyék; mellyek mind az által kivált-képpen való módon a' nyomoruságoknak minémű nemeit jelentsék, kik ellen, s' mikorra, &c. csak egyedül Isten tudója; de az emberek között senkinek meg nem jelenttetett. Világ kezdetitől fogva meg-jegyztetett, s' minden időkben megtapasztaltatott, és nem-is meg-utálásra való dolog, hogy az üstökös Csillagoknak fel-tetszések után, nem sok idő múlva, mindenkor kemény hadakozások, háboruságok, és más egyéb gonoszok támadtanak, (y) de micsoda Országokra, és Tartományokra mutassanak nevezet szerint, és meg-határozva, minémű nyomoruságokat jegyezzenek, senki bizonyosan azt meg nem mondhattya, mig a' dolognak ki-meneteli arra meg nem tanit, (z.) Annak-

x David Christian Mathes. in Acad. Giessena, & Theol. Professor Extraord. in Tract. Physico, Astronomico Historic. de Cometis. Ann 1673. in Praefatione.

y Zanch. ut supra pag. 298. §. Notandum vero.

z Sennert' okáért el kell itt kinek-kinek im e' követ-
 Libr. 2. kezendő dólgozatni távoztatni:
 Physicor I. Hogy az üstökös Csillagok, a' minémű
 Cap. 2. gonoszoknak meg-előző jegyei, azokat nem
 kell a' nyomoruságoknak bizonyos nemére

határozni, hogy nevezet szerint ez, vagy amaz veszedem, éhség, vagy dög-halál, háboruság, és egyebek effélék jelentetnének; hanem csak közönségesen, és meg határozatlanul kell azokat jelenteni; mert kivált-képpen valo modon, és a' következő gonoszoknak nemeit ez-iránt meg-határozva jövendőlni, merő pogányi babonaság, és haszontalan hijában-valóság.

2. Azt-is el kell itt távoztatni, hogy eféle prognosticációt nem kell bizonyos személyekre, helyekre, Tartományokra, városokra, az embereknek ilyen vagy amolyan rendre, ház népekre, és Ecclesiákra, kikre efféle szomorú dólgozat következendők vólnának meg-határozva alkalmaztatni; mert csak egyedül Isten annak tudója, (a' meg-létel és ki-menetel előtt) kikre, hová, és mitsoda helyekre következzenek kivált-képpen valo modon azok a' szomorú gonoszok, mellyeknek az üstökös Csillagok, Isten rendeléséből, jó elevé meg-izenő jegyei.]]

3. Bizonyos idejeket-is az ilyen nyomoruságoknak; sem kezdetinek, mikor, sem tartoságoknak, és végeknec, meddig lesznek, nem kell, s' nem-is lehet meg-határozni; sőt azon igyekezni, haszonta-hijában-valóság, és babonaság. Csak a' közönségességnec határában kell azért meg-maradnunk ez-iránt, s' ugy kell kivált-képpen való csudálkozással, és szorgalmatos reá figyelmezőssel az ilyen Egi-jegyeket vizsgálunk, és szemlélnünk. Mert ugyan-is Keresztyén emberhez illendő

kegyes dolog, azt meg-ismérni, hogy az ilyen üstökös Csillagok az igaz Poenitentianac Praedicatori és az Isten haragjának bizonyos mutatói, az Isten rendeléséből. Innen már:

11. *Haszna a' Tanuságnac*: Valóságos magunkban szállást, és sziveinknek keserű meg-esését szerezhethet, (szerez-is) mi bennünk, ha meg-gondollyuk e' mi Hóld fogytára jutott Hazánknek, s' abban szintén el-czondorlott Nemzetünknek siralmas állapattját. Vgy-é, hogy valamennyiszor, s' valamikor Isten az égen üstökös Csillagot szerez, &c. mind annyiszor, &c. No azért temető sirod felé közelgető, sőt már koporsód szélin fekvő életed táján szintén csak haló félben lévő édes Magyar Hazám s' Nemzetem! E' *Tanuság* ébreszzen-fel minket-is büneinknek mély álmából! Nyúllyunk a' magunk kebelében, s' vegyük nosza fris emlékezetben, avagy csak a' mi értünkre, s' mi időnkben látattatott üstökös Csillagokat, és vessük azokra szomorú gondolkodásinkat, s' nyilván meg-tapasztallyuk, hogy azok avagy csak e' siralmas Hazában, Magyar, s' Erdély Országokban, következő siralmas nagy romlásinknak, mint meg annyi elől-járó hir-tévői, s' hadat hirdető követői vóltanak.

I. *Először*: Csak az 1652-ben fel-tetszett, s' 1653-ben-is fénylett üstökös Csillagot gondollyuk-meg, (ae.) Avagy az által nem jelentgette-é Isten nyilván e' mi büzös Nemzetünkre, csak kevés idő múlva az után következett haragját, és abból származott rettenetes ostorrit? Bizony vak a' ki ezt eszében nem vette. Mert hiszem ennek az ö *Enyészeti*

ae Georg
 Fhelavi'
 meminit
 hujus Co in
 Concione in.

Templo felé közelgető mostoha *Világnac* el-fajult
 Mariano *Estvéje*, csak hamar az után harmadik, és
 Dantisci negyedik esztendő fordulásában, minden
 habita, felé e' *siralmas Hazában*, a' sűrű zene-
 postea typis bonáknak, Haza közönséges békességét
 Ann. 1653. bontogató, s' annak romlását bőven termő-
 edita. veszedelmes magvait kezdé sűrűn hinte-
 getni. Midőn az 1657-dik, 1658-dik, &c. nekünk igen
 szomorú esztendőkbén, magunkal keresteté-fel Isten
 nagy vigan siralmas romlásinknak útait, öszve-gyűjtven
 Nemzetünknek színét, s' *Lengyel Országban* mint-egy
 mézszárszékre úgy voná őket; kiknek ott egy jó részét
 tűzzel, vassal meg-emészté, más leg-nagyobb, és szép-
 pebb részét a' *kegyetlen Pogány Tatár* úgy hajtá-el
 mint a csordát a' meg-sirathatatlan keserves rabságra.
 Csak hamar megint ugyanazon dühödt Pogányság, a'
Napkeleti másic Oroszlánnac erejével,
 Anno *Töröckel* s' több sok gyülevész népeckel,
 1660-ben, és úgy rohana reánk mint a' sűrű zápor, s'
 1661-ben. annál-is inkább *praedát* vete Nemzetünkben.

Véneinket le-vágák, csecs-szopóinkat fegyverre
 hányák, szüzeinket, és aszszonyi állatinkat rútvál meg-
 fertezteték: nevedékeny édes gyermekeinket, iftú népeink-
 kel, és erős férfaiunkal edgyütt porázra fűzven, vitték-el
 a' keserves, és hóltig-való rabságra. Édes lakó helyeinket,
Városinkat, Faluinkat, szép házainkat tűzzel meg-
 égették, és a' széllal fűjtatták-el. Véressek vóltanak, (s'
 ma-is azok) sok helyeken a' kő-falak, s' piros vólt a'
 föld a' mi édes Nemzetünknek fegyver miatt ki-omlott
 vérétűl: az égi madarak, és a' vadak, sőt az ebek-is
 meg-hizakodtak, s' ugyan meg-dühössödtenek, a' fegy-

verrel le-vágattattaknak hólt testeken. Oda lönek e'
 szörnyű romlásinkban tőlünk, a' mi siralmas érésünkre
 sok szép *Vég-Házaink, Kárán-Sebes, Luqas, Boros-
 Jenő, Várad, Sz. Job,* és többek, mellyekkel Országunk-
 nak nagy része-is el-foglaltattaték. és a' *Pogány Töröc*
 igája alá vettetteték, s' csak a' galléra-is alig akadt,
 (sőt nem-is) immár kezünk között régi Magyar Birodal-
 munknak, annyira meg ronta ekkor az igaz itéletű Isten

Jerem. 47.

v. 7.

Esa 5. v. 25.

v. 26.

Mind ezeckel-is pedig a' *Jeho-
 vának ellenünc ki-huzott szablyája nem
 nyugovék meg; sem az ő felgerjett ha-
 ragja nem távozzék el* mi tőlünk, hanem
 még-is *fel huzva lévén az ő verő keze mli
 ellenünc,* csak hamar ismét zászlót emee

ő Felsege, ugyan azon távul, s' közel valo
Pogány népec között, s' nagy hamar megint el-hivá őket
 ellenünk; a' kik sűrűséggel ujjobban reánk rohanván,
 nagy rablásokat, sok égetéseket, és szerte-
 len *pusztításokat* tőnek édes Nemzetünk-
 ben, a' mikor ismét el-vévék tőlünk erővel, fegyverrel,
 a' nélkül-is eléggé meg-rongyollott Országunknak egy-
 néhány erős Bástyáit; *Érsek-uyvárat, Nogradot, Sze-
 csént,* s' több erős *Vég-házainkat,* s' azockal edgyütt
 mind ackoráig kezünk között meg-maradott édes *Házánk-
 nac* egy nagy darab jó részét megint maga Birodalma
 alá hódoltatta a' természet szerint való Pogányság. Illy,
 és ennyi siralmas romlásinknak lón jó idején hirt adó,
 s' háboruságot hirdető követe, az 1652-dik esztendőbéli
 üstökös Csillag!

2. *Másodszor:* Ezek után még tovább való *Osto-
 rival-is* fenegetni akarván Isten bennünket; 1664-ben-

is, ellenünk gerjedező haragjából származó csapásinak *mutató Jegyét* adá-előnkben ő Felsege, hasonló üstökös Csillagot támasztván az esztendőnek vége felé, melly a' következő 1665-ben-is tündöklött. Csak hamar más-is ugyan ezen esztendőben támadott, a' negyedik Hólnapban; mellyeknek edgyike *Napkeletre*, másika *Délre* fénylett. El-halगतom micsoda szomorú változásoknak löttenek-légyen, e' két egy más után hamar fel-tetsző üstökös Csillagok, más Keresztyén Tartományokban; *Len-gyel Országban*, s' egyébütt-is, jó eleve meg-mutató jegyei. Csak e' mi gyászban borult siralmas *Magyar Hazánk*nak szomorú sorsát említem. No azért ugyan józanon elmélkedgyünk felőlök, minémű nagy szomorú változásoknak löttenek-legyen *Magyar Országban* ez üstökös Csillagok bizonyos *mutató Jegyei*? Avagy nem ezeknek a' siralmas nagy romlásinknak-é, a' mellyek alatt e' XII. s' XIII. esztendők forgásában, 1670-től fogva keservesen nyög temető sirja felé közelgető, s' elrongyolódott édes Nemzetünk? Bizony mind ezeket jelentgette Isten azok által, a' mint most már a' szomorú ki-menetel bizonyította, ha magát észre tudta volna venni testi bátorságban bémerült Nemzetünk, és idején való *Poenitentia-tartással* az ő Istenét meg-előzte volna. S' hát már tovább reménlhetünk-é jobb időket? Adná bár a' nagy kegyelmű Isten, hogy érhetnénk már valaha, sok siralmas romlásink után olly-

Ann 1670,
71, 72, &c.
sequent.
Ez időben
ment a' Török
Császár Len-
gyel Ország-
ban öt száz
ezer Töröckel
és Tatárral, s'
meg-is hódol-
tata.
A' Galliai
Király-is ez
idő tájban
kezdett a'
Romai Császár
ellen hada-
kozni, s' ma-
his hadakozik.

kat! De tartok attól, (s' adgya Isten hogy ne profétályak!) hogy Idvözítők szavai szerint, még *mind ezek-is*, az eckédig rajtunk esett sok siralmas romlások, pusztulások, vér-ontó hadakozások, háborúságok, éhség, döghalál, &c. *csak kezdetei ne lettenec légyen*, mind ezeknél sokkal nehezebb, reánk következhető nyomoruságoknak. Mert mind ezeckel az Istennek rajta forgó sok *Ostorival-is* nem meg jobbult, hanem az Istenből inkább el-fajult, és a' bűnben inkább meg-keményedett e' maradék vajutt Magyar Nemzet. Gondollyátok-é, hogy ez az 1680 dik esztendőbeli rettenetes nagy üstökös Csillag csak semmi-ben múlték-el; és hogy az nem fenegetőző újja lött volna Istennek, e' mi bűnös Nemzetünk ellen kivált-képpen? Ingyen csak elméjében sem tűnyék az senki-nek, s' ne felejtse könnyen el ezt az üstökös Csillagot.

Mert Világ kezdetitől fogva *minden időben nyilván való tapasztalásból meg-tanult dolog*, hogy az üstökös Csillagok mindenkor *szomorú kimeneteleknec* vóltanak előljáró jelenségi, (a.) Azt olvasom egy régi *Tudos Ember* irásában az üstökös Csillagok felől, (b.) hogy *ha azok Nap enyészetre támadnac*, és onnan az ő mozgásoc *Nap nyugat felé léjend*; tehát az ő *ilyen mozgásokkal azt jelentic, hogy azokban a' Tartományokban, és Országokban*, (mellynek Horizonnyokban feltetszenek) *kivül való ellenség fog be-ütni*. Noha én, a' mi az én részemet illeti, az üstökös Csillagoknak *nagyságokból, szinekből, fényességéből,*

a Jacobus
Milichi' Medi-
cus & Profes.
Matheseos
Witteberg. in
Comment. ad
Plinii Libr. 8.
Ann. 1573.
Cap. 25.
b Zanch. Part.
I. de
Operib' Creat.
li: 3. Cap. 2.
Num. 3. de

Comet Pro-
gnost pag. 296.
refert ex
Libro Centum
Pronunciat.
Ptolomaei pro-
nunciato po-
stremo. Cl. Gis-
bert' Voetius
eundem Lib-
rum intitulat ;
Centiloq.
Ptolomaei
Exerc. de
Prognost
Cometar.
Capit. 3.
pag. 44.

c Cl. Voetius
loc. modo ci-
tato Cap. 3.
pag. 25.
Aphor 14.

Eleink. Földig le-rontá mostan e' kis darab *Magyar Ország*nc két jó, s' erős *Vég-házait, Onadot, s' Füleket*. Vallyon miért? Tudgya a' Török mit csinál! Adgya a' nagy kegyelmű UR Isten, hogy úgy ne járjon szegény Nemzetünc a' Török segítségével, mint a' ki meg-menekedik az Oroszlántul, az után Medve találkozik

tartóságokból, támadásokból, amonnan erre, vagy ama' felé való mozgásokból, azoknac így vagy amugy állásokból, &c. való prognosticationac alája nem irok; (jöllehet másként szabados mind ezeket az üstökös Csillagokban visgálni, és észre-venni, (c). De azért ha meg-vallyuk az igazat, nyilván ugy tapasztallyuk, hogy az 1680-dik esztendőbéli nagy üstökös Csillag *Nap nyugat* felől támadott, és fellebb fellebb jöven, *Nap kelet* felé vólt annak mozgása. S' mi követé? Am bérohana ár-viz módon a' kívül való *Pogány* Nemzet *Országunkban*, Nemzetünknek a' *Német* Nemzet ellen való segítségére ugyan, úgy tetszik; de bizony sok Keresztyénnek siralmára fordult annak segítése; sok édes Atyák, s' Anyák sirattyák (el-hittem) e' mái napon. Meg-vévé ugyan *Cassát*, s' még most egyszer kezünknel meghagya, Isten csudálatos igazgatásabol; de ha reá gondot nem viselünk, és másodsor talál segítségre jöni, félek rajta, (s' adgya-is Isten!) hogy ugy ne járjunk véle, mint ez előtt mint egy száz negyven esztendőckel *Budával* járanak régi

reája, mint az Isten mondgya, Amos. 5. v. 14. Hát a' mostan folyó 1682-dik esztendőben fel-tetszett üstökös Csillag felől mit gondollyunk, a' melly, ugy tetszik, mint egy rész szerint *Nap nyugatrol*, s' rész szerint *Észac felől* támadni, és *Dél felé* volt mozgása? Adná bár a' kegyelmes UR Isten minékünk ezt az üstökös Csillagot, és az egész Keresztyén-ségnek jó jelül! hogy a' *Napnyugati és Északi minden Keresztyén Nemzetségeknec ienne egy szivec, egy értelmec, egy indulattyoc, egy akarattyoc*; s' ugy mennének ama' maga erejében fel-fuvalkodott, és népének sokságában kevélykedő, s' magát Isten boszszuságára *Győzhetetlenec tituláló Déli kevély Oroszlánnac*, az egész világon lévő Keresztyénség közönséges és természet szerint való nagy Ellenségének erejét megrontani! De valóban tartok attól, hogy minékünk, a' nélkül-is eléggé el-czon-dorlott, és el-rongyolódott *Magyaroknac*, ezzel az én jó és idvösséges kívánsággommal *ellenkező ki menetelü* ne

Jerem 8.
v. 15.

legyen a' dolog; ugy hogy noha szívünk szakadva ohajtyuk, és *várjuc a' békességet*, (mellyet hogy Isten meg-adgyon, én-is szívem szerint kívánom, s' kérem ő Szent Felségét hogy adgya-meg!) de tartok, mondom, hogy még mind ezeknél-is sokkal keservesebb csapási, és *hétszerte sullyosabb Ostori* ne következzenek Istennek reánk: Mert nincsen az életnek meg-jobbulása, nincsen az Istenhez való igaz meg-térés Nemzetünkben, a' melly alatt reménlhetnénk, hogy Isten meg adgya régtül fogva szívünk szakadásával ohajtott lelki testi békességünket. És jóllehet tűzben vetette Isten ez igen el-pusztult Nemzetnek bűnös maradékát, de még-is nem akarja meg-eszmélni magát, hogy bűneit meg siratná, és az Isten-

hez meg-térne; hanem még inkább meg-keményedett a' bűnben, s' naponkint Isten ellen valo gonosságot sokasította. Minek-okaért bizony méltán ugy ítélhetünk mi, e' mi bűnben meg-átalkodott Nemzetünkre nézve, mind az 1680-dik esztendőbéli, s' mind a' mostan folyó 1682-ben feltetszett üstökös Csillagok felől, hogy Isten azokat a' több Nemzetek között, e' mi Hóld fogytára jutott *Magyar Nemzetünknek*, az ekkéig rajta forgott siralmas állapotoknak *hétszerte* rajta, következő keservebb nyomoruságoknak és *ostorozásoknak* bizonyos *jegyűl* függesztette legyen fel az Égre; hogy venné eszében magát, és ellene meg-haragudt Istenét, ő Fel-ségéhez idején való *meg-térésével* előzné-meg. A' melylyet hogy ha még-is nem cselekszik e' bűnös Nemzet-ség; kétség nélkül el-hozza Isten reája mind azokat a' *hétszerrel meg-öregbült rettenetes csapásokat*, a' mellyekkel bennünket ez üstökös Csillagok által meg-fenegetett. Mert az ilyen Nép, Nemzetség elen, a' melly az Istennek ő rajta lévő sok oston alatt-is meg nem jobbúl, hanem még-inkább megkeményedik, rettenetes *Sententája* vagyon Istennek ki-mondva, *Moyses III. Könyv. 26. Rész. v. 15-39.* Olvasd-meg!

Immár következnek a' *Feddőző, és Czáfolo*, és az idővösséges *Poenitentiára Jutó*, s' az Istenhez való igaz *Meg-térésre* ébresztető *Hasznoc*, az arra való *út mutással* edgyütt, tudni-illik: Miképpen kellene Istennek, még ez után-is reánk következhető *rettenetes ostonit*, és büntetésit magunkrol elhárítanunk. De mivel mostan-is fel-tött Czélomnál hosszabbatka lók a' Tanításban, ezeket a' következő alkalmatosságra hallasz-tom. Ezekről meg-emlékezzetek.

A M E N.

II. PRAEDICATIO.

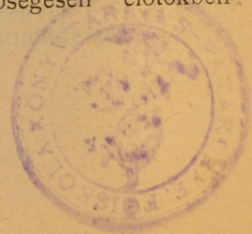
Joel. 2. v. 30, 31.

Csudákat téznek az égben, és e' földön, vért, és tüzet, és köd oszlopokat. A' Nap setétséggé válik, és a' Hóld vérré, minekelőtte el-jöne a' Jehovának nagy és rettenetes napja.

Ennek-előtte való alkalmatossággal meg-világosítván a' Szent Irás Leczkét, a' mennyire szükséges volt, ilyen *Tanuságot* terjesztettem vala ebből előtökben:

Valamennyiszor, s' valamikor Isten az Égen, a' több Csudác között, üstökös Csillagot szerez, és mutogat az embereknek, mind annyiszor, s' mindenkor, mind az Ecclesiában, s' mind a' Polgári Társaságban, és az Országokban, a' népnek büneiért, következő nagy nyomoruságoc, és siralmas változásoc felől tudossítja és inti-meg őket az' által, s' azokat jelenti-meg jó idején nékiec.

Ezt a' *Tanuságot*, mind a' *Szent Irásbéli* bizony-ságockal, *hogy így legyen*, meg-erősítettem; s' mind pedig, *miért legyen így*, bizonyos *Fundamentomokból* meg-mutogattam, Két *Hasznát* terjesztettem vala előtökben, mellyeknek *edgyike* volt a' mi *Tanítatlásunc*, hogy tudni-illik, micsoda ítéletben legyünk az üstökös Csillagok felől, mikor történik hogy azokat lássuk az Égen tündöklenni. *Másic Haszna* volt a' mi hathatós *Fel-ébresztetetésünc*, mellyeket bőségesen előtökben adtam. Most már következik:

3. Haszna. III. *Harmadic Haszna*, mely az üstökös Csillagok felől ellenkező értelemben lévő embereket *czáfollya*, kik midőn azokat láttyák, meg-utálván, csak semminek tartják, mint valami testi bátorságban bé-merült *Epicureus* emberek; Illyenek azok:

I. *Először*: A' kik azt vitattyák, hogy azokat látván, *semmit nem kell félni, nem kell megijedni, &c.* mint-ha az illyen üstökös Csillagok, Isten rendeléséből valamely következő nagy gonoszoknak vólnának *mutató jegyei*; holott oly távul vagyon, hogy a' Szent Irás az illyen idvösséges félelmet ki-irtaná, s' ki-szaggatná az embereknek szivekből, hogy inkább ellenben azt *commendállya*, dicsiri, és javallya egyedül, ugy-mint a' szivnek a' bünre vetemedéstől való hatalmas őrizőjét, *Solt. 2. v. 11. Praed. 12. v. 14. Phil. 2. v. 12. I. Pet. I. v. 13.* A' mely *idvösséges* és *fiúi félelem* lévén, mindenkor az Istenhez való igaz meg-téréssel, az ő Tiszteletivel, az ő benne való bizodalommal, és gyönyörködéssel, az ő benne való hittel, és reménséggel, és az ő hozzá való szeretetünkkel vagyon öszve köttetve.

Ez az *idvösséges és fiúi félelem*, ugy vagyon hogy *egyenesen és első-képpen* az Istenben határozódik; de az-után és *következés szerin'* más egyéb *rettentő ijesztésekre-is* vitették, minéműek az üstökös Csillagok-is; ez pedig az *Istenért, az Istenben, az Istentől!* és az *Istenre* leszen, a' ki, valamint a' mi *Szeretetünknek* leg-kivált-képpen valóbb és utolsó Czéllya; ugy a' mi *félelmünknek, és rettegésünknek-is* fő és utolsó határanak kell lenni, (d.) Csak egyedül az

Luc. 23.

v. 12.

Esa. 8. 13.

d Cl. Voetius
in Exercitat
de Pro-
gnosticis Co-
metar. Capit. 4.
pag. 47.

e Heb. 12.
v. 29.

f Heb. 10.
v. 31.

Psalm. 75.
v. 9.

Istent félik az igazak, ugy-mint *megemésztő tüzet, (e) kinec kezeiben esni rettenetes dolog-is; (f)* mindazonáltal ugy-is félik őtet, mint ő nékiek igen jó és ő vélek jól tévő édes Attyokat: félnek a bűntül-is, ugy-mint csupán csak gonosztúl: s leg-ocsmányabb rútság túl: félnek az Isten haragjátúl-is, és annak minden munkáitól, és Istennek abból származó itéletitől, tudni-illik e' jelen-való életnek külső gonoszaitól, mellyek ő magokban terhesek, szomorúk, és rettenetesek. Végezetre az Isten itéletinek jegyeitől, és mutató jelenségétől-is félnek. a' mennyiben azok által nyilván jelenttetetik, hogy a' *Jehova kezében pohár vagyon, és zavaros bor, mellyet abból kított, kinec a' seprejét-is meg-iszszác, és ugyan ki szoppjác e' földnek minden istenteleni.* Hogy ezeket az üstökös Csillagokra, s' azoknak feltetszésekre szabjam, azt mondom, hogy *félnek* az Istent félő kegyes emberek ettől az *Égi jegytől*, ugy-mint Istennek valamely következő nagy gonoszok felől való hirtévő követétől, és fenegetőző újjától; *félnek* azoktól a' *gonoszoktul*, mellyekkel Isten az illyen *Jegyec* által őket fenegeti, ugy-mint Istennek kemény itéleteitől; *félnek* a' *bünytül*, ugy-mint az Isten itéleteinek, és azokat mutogató illyen jegyeknek *érdemő okaitul: félnek* az *Istentől*, ugy-mint mind ezeknek *Fő szerző Okátul: félic magokat, és a' magokéit: féltic* az *igazakat, és az Isten Anyaszentegyházát, jól tudván hogy az itélet az Isten házán szokott el-kezdődni: féltic*

I. Petr. 4.
v. 17.

édes *Hazájokat*, és a' *világot* a' jövendő,
és fenegetőző rettenetes csapásoktól; sőt
végezetre *féltic* még az *istenteleneket-is*,
kiknek *bűnök* mint *Sodománac meg-soka-*
sultanac, kik az ő Attyóknac mértékjekét
bé-töltöltec, a' kikre neminémű kegyes ma-
gok el-hitetéssel köszönic annak a' *pohár-*
nac részét; melly a' *Jehova kezében va-*

Genes 13.
v. 20.

Matt 23.
v. 32.

gyon. És így értyük ezekből, mit és mint kellyen mi
nékünk itélnünk az üstökös Csillagoknak feltetszésekor
való félelem felől.

De a' kik egy csepnére meg nem rettenő szivel
akarjác efféle *Égi jegyeket* szemlélni, azok hátokat
vetik Istennek, a' *Jeremiás Profétánál* imez
szavaihoz: *A' Pogányoknak útat* úgy-mond
ne *tanullyatoc, és az Égi Jegyeiktől ne*
féllyetec. &c.

R. Nem tiltya itt az Isten, hogy *tellyességgel*, és
a' szívnek minden meg-dobbanása, és ijedsége nélkül
semmit *ne féllyünc*, midőn az ilyen Égi jegyeket szem-
léllyük; hanem csak meg-határozza a' *félelmet*, és abban
modot szab, hogy tudni-illik, *ne féllyünk azoktul* úgy
mint a' Pogányoc szoktak vólt *féllyni*; kik az Égi
jegyeknec, Napnak, Hóldnak, Csillagoknak isteni tiszte-
letet és hatalmat tulajdonítottanak, és *azoktul* az Isten
beszéde és ígéreti ellen *féltenec*, akarván inkább az Égi
jegyek által való fenegetésre kétségben esni, mint sem
az Isten ígéretere szívökben bizodalmaskodni, melly
dolog annyit tészzen, mint az Égi jegyeket inkább tisz-
telni, mint az Istent. Bezzeg így nem kell az Égi
jegyeiktől *féllyni*; de azért midőn a' szokatlan és rend-

kivül való Égi Csudák, (minéműek az üstökös Csilla-
gok-is,) ugyan azon gonoszokat jelentgetik, s' azockal
feneget Isten ezek által bennünket, mellyeket az ő igé-
jében-is ki-hirdet, bizony akkor az Égi jegyekre, azokat
szemlélvén, úgy meg-rettennünk, hogy az Isten harag-
jától féllünk, és meg-térjünk, nem csak el-szenvedhető,
hanem ugyan kegyes és istenes dolog-is. A' minémű
félelem nem hogy itt a' *Jeremiásnál*, vagy másutt is a'
Szent Írásban tilalmaztattnék Istentől; de inkább
ellenben ugyan ezen 18-dik *Részben* parancsoltattatik,
v. 6, 7. Mellynek alkalmatosságát, és okát-is fel-jegyzi
a' *Jeremiás Proféta*, s' azt jelenti, hogy a' nem egyéb
itt, hanem az Istennek mind szokatlan, s' mind szoká-
sos, csudálkozásra méltó munkái, v. 10, 17. Ha azért
ezek *félelmet* öntenek a' mi sziveinkben, és minket az
isten *félelemre* felindittanak; miért nem szintén úgy az
Égi jegyek-is, (mellyek közzül valók az üstökös Csilla-
gok,) kiket nyilván *rettentő ijesztéseknec*,
Luc. 21. v. 11. *nagy Jeleknec* mond Idvözítőnk. A' mely-
lyekre úgy-mint valamely szomorú gono-
szoknak *elő-járó jegyeire* figyelmezeni szintén úgy szaba-
dos, mint a' természet szerint való, és házi gondviselést
néző dolgokban, az Ég tisztaságának, vagy szeles vóltának
jegyeire, *Matt. 16. v. 2. Luc. 12. v. 54.* Nyilván való dolog
hát mind ezekből, hogy az üstökös Csillagoknak, s egyéb
Égen, vagy földön meg-eshető Csudáknak jövendő go-
noszt jelentésekből való *fiú és kegyes félelem* nem tilalmaz-
tattik itt; hanem az olyan babonás, bálványozó, és ördögi
jövendölésből származó *félelemtől* tiltya Isten a' népet, mely-
lyel a' *Pogányoc*, a' hejában való, vagy pedig az ördög-től,
az ő mesterségével csináltattatott Égi jegyeiktől *féllyetek.*

2. *Másodszor*: Azok-is ezen kovászból valók, a' kik Istennek efféle fenegetőző jegyeire, magok-is semmire nem akarnak meg-rettenni, s' másokkal-is azokat csak semminek ítéltetik, azt vitatván, hogy efféle Egi jegyek, üstökös Csillagok *semmit nem jelentenec*, és így seinmi-képpen, avagy csak igen *közönségesen, és meg-határozatlanul-is nem lehet*, s' nem kell, azokat látván, a' következendő, és a' mint lehető, úgy el-is mulható gonoszokat jó eleve azokból meg-jövendőlni. Melly értelemnek semmisége nyilván ki-tetszik, hogy-ha azokat a' *fundamentum* nélkül néhány *Fundamentomokat* meg-rázogattyuk, a' mellyekhez ez-iránt az ilyen igen bátorkodó s' másokat-is az Isten haragjából származni szokott csapások ellen bátorzkodtató emberek támaszkodnak. Lássuk rendel azokat.

Sic argumen-
tatur Vir
quidam SS.
Theol Doctor,
ex Andr.
Dudithio in
suo de
Cometis
Judicio, pag.
55. §. 67.

I. *Első Fundamentomoc ez: Csak valami kicsinyt-is bizonyost, és nyilván valót, az üstökös Csillagoc felől alig lehet kapni, és tudni, egyebet a' vélekedésnél, gyanakodásnál: hogy-hogy' lehet hát az igen-igen bizontalan jövődő dolgokat azokból meg-látni, s' meg-jövendőlni?*

R. I. E' *Fundamentomnac fundamentomatlansága* im e' következő két *Fundamentomokból* tetszik-meg: (I.) Mert a' Szent Irásban-is, kivált-képpen a' *Szent János Mennyei látásiban*, sok dolgok vagynak olyanok, mellyek felől különböző ítéletben vagynak sok tudos emberek, minémük: *A' Szent Városnac negyven két holnapig tartó tapododása felől való Profétia*, (g.) és ama' két *tanu-bizonyosságocnac*, (kik felől való véleke-

g Apo. 11. v.
2. 3.

ilyen amaz

h Apoca.

16. v. 12.

13. 14.

i v. 17. 18.

k Cap. 20.

v. 4. 5. 8.

Christus Vrnuk születetésének mellyic, és hányadic esztendejére kellyen ezeknek a' titkos látásokban befoglaltattott *profétiáknac* kezdeteket, és végezeteket határozni. Mert a' Szent Irást vizsgáló Bölcs emberek ezeknek *kezdeteknec* és *végezeteknec* meg-határozodott idejek

1 Vid Tri-
folium

Alstedii: Clavem Apocalyp-
pticam Josephi

Medi:

Brighthm. Pa-
reum & alios
Comment. in
allegata loca.

Apocal.

dés nem egy, sem kettő,) *profétálásocnac* ideje, úgy-mint az ezer kétszáz hatvan-napoc. (Ismét, hogy többet el-halgassak) *ő pohárát az Euphrátes folyó vizében ki-öntő hatodic Angyal*, (h.) és viszont az ő *pohárát az égre ki-öntő hetedic Angyal felől való profétia-is*, (i.) Végezetre a' *Szenteknec a' Christussal ezer esztendeig való élésec, és uralkodásoc* (k.) felől való örvendetes *profétálás-is* ide járul. Csak *mi kicsinyt-is bizonyost, és nyilván valót alig lehet kapni, és tudni* mind ezek felől, hogy *mikorra, s' hová, és micsoda idő tájára* Christus Vrnuk születetésének mellyic, és hányadic esztendejére kellyen ezeknek a' titkos látásokban befoglaltattott *profétiáknac* kezdeteket, és végezeteket határozni. Mert a' Szent Irást vizsgáló Bölcs emberek ezeknek *kezdeteknec* és *végezeteknec* meg-határozodott idejek felől különböző vélekedésben vagynak, (l.) Mindazáltal kicsoda merné tagadni, hogy e' meg-említettett titkos *Mennyei látásokból* igen Keresztyénül és kegyesen nem lehetne az Isten hiveinek, és azokból álló Anyaszentegyházának nagy lelki ví-gasztaltattatására jövendőlni, mint ama' *titkos parázna Babylonnac el-romlását*; (m.) mind a' *Töröc Birodalomnac* nyaka szakadását; mind pedig az Isten régi kedves *frigyes népének a' Sido Nemzet-ségnec*, az Anyaszentegyház kebelében való *bé-jövetelét*, és a' Christus igaz ismé-

m Apoc. 18. v. 20. retire, s' Évangeliomi Szent Tudományára való közönséges Megtérését, mely felől Szent Pál Apostol-is nyilván jövendől, Titoknac nevezvén azt, (n.) Ehez hasonló legyen az ítélet, az üstökös Csillagok körül való különböző vélekedés felől-is.

(2.) De továbbá e' *Fundamentum* következetlenségének *fundamentomatlansága* meg-tetszik ebből-is: Mert midőn, nem csak a' külső világi Bölcsék, és *Philosophusoc*, hanem a' *Theologusok-is*, leg-nagyobb részént ebben az értelemben vagnak, hogy az üstökös Csillagok mindenkor valamely jövendő nagy nyomorúságoknak megelőző és mutató Jegyei; tehát nem jövendölnek azokból, azokat a' nyomorúságokat meg-határozva, hogy ezec vagy amazoc, erre vagy ama' Tartományra; ilyen vagy amollyan rendű emberekre, ez vagy amaz idő korban lesznek; s' eddig vagy amaddig tartanak: hanem csak közönségesen, és meg-határozatlanul szóllanak-, (o.) s' ugy különböztetik-meg az üstökös Csillagokból, s' egyéb szokatlan Égi jegyekből, és Csúdákból való prognosticációt, jövendölést, mely a' Szent Irás szerint vagon, az *Astrologiai* babonás jövendöléstől; amaz javalván, ezt pedig általlyában meg-vetvén, és kárhoytatván. (p.)

R. 2. Osztán meg-fordítván e' *Fundamentomot*, ellenben én-is azt mondom, hogy mivel az üstökös Csillagoknak nemzódésekben; honnan, s' miből lesznek, és mozgásokban; hogy s' miképpen mozognac,

o Vide. Exercita. Cometar. Cl. Gisb. Voetii. c. 3. pag. 15 aphor. 5. 5. Et cap 5. per totum. Item Declamationem Andr. Libavii de Cometa Anni 1604.

p Zanch. de

Divinatione, pag. 44. Johan de Mey, in. sua Physiloo-gia sacra.

q Cl. Joh. Heidegg. in Disput de Signis Coeli §. 17. sup. pag. 7. citata.

Idem Vir Claris. p. 74. §. 86.

némelly dőlgek ollyak fordulnak-elől, a' mellyeket soha senki még eddig az halandó emberek között meg nem fejtegethetett; innen a' józanon elmélkedő okosság azt szedegeti és hozza-ki, hogy azoknak lételekre, és mozgásokra, az Istennek közbenvetetlen munkálkodása és cselekedeti járúl, mely bizonyos jelensége annak, hogy az üstökös Csillagok valamely nagy dőlgeket, és az *Ecclesiában*, vagy *Politiában* következő emlékezetes, de szomorú változásokat jelentenek. (q.)

II. Másodic *Fundamentum* ez: Mert az üstökös Cillagok nem-is jegyec, (azt mondgyák) ha ki ugyan jól meg-gondolva akar hozzá szollani. Azért semmit sem jelentenec.

R. Ha ki ugyan jól meg-gondolva akar hozzá szollani, meg-láttya, hogy e' *Fundamentomnac* első ága egyenesen ellenkezik a' Szent Irással: Mert hogy az üstökös Csillagok, az Istenhez való igaz *Meg-térésnec*, és *Poenitentiánac Praedicátori*, és az Isten haragjának, Isten rendeléséből legyenek mind az *Ecclesiában*, s' mind a' *Politiában* rend-kivül való Jegyei; azt, mind a' Szent Irás meg-mutattya, s' mind a' józan okoskodás, és a' minden-időbéli *Experientia*, nyilván való meg-tapasztalás; mind végezetre az egész világon lévő minden Nemzetségeknek, s még a' Pogányoknak-is, e' felől egy-mással való meg-edgyezések meg-bizonyíttyák.

I. A' mi a' Szent Irást illeti, nyilván állattya

Genes. 1. közönségesen az *Égnek Csillagi* felől, hogy
v. 14. azok *jegyül adattattanac*. A' *Jegyec* pedig
néha *rend-kivül való*, mellyekkel az Isten
vagy *kegyelmességét*, vagy *haragját* mutogattya az embe-
reknek. Melly dolog, mivel a' több Csillagok felől igaz,
és ezen dolognak példái a' Szent Irásban, Idvözítők
tanításában, kivált-képpen, elő-fordulnak, (r.) miért
tagadná hát ugyan azon dólgot az üstökös
Csillagok felől akar ki-is, hogy azok-is
szintén ugy *Jegyec* nem vólnának az
Egen, mint a' több Csillagok.

r. Luc. 21. 2. A' *jozanon okoskodo Elme s'*
v. 11. 25. *Okosság-is* ugy itél az üstökös Csillagok
Lásd Esa. 13. felől, hogy mivel azok az Istennek szokat-
v. 10. Ezech. lan, és csudás munkái, tehát minden
32. v. 7. kételkedés kívül valamely következő nagy és szo-
Joël 2. v. moru ki meneteleknek *elől-járo jegyei* azok.
33. 31.

3. A' minden-időbéli *Experientiát* ha meg-gondol-
lyuk, ellene-mondhatatlanul meg-tapasztallyuk, hogy
s Vide si valamikor üstökös Csillagok tetszettenek-fel,
placet Cata- mindenkor szomoru gonoszok, Birodalom-
logum Come- béli nagy változások, háboruságok, vér-
tar. Ludovici ontó hadakozások, s' több efféle szomoru
Lavateri. állapotok következtenek azok után, mint
Chronol. e' dolognak valóságos igazsága nyilván
Alstedii. meg-bizonyosodik az hiteles *Historia Irok-*
nac irásokból: (s.)

Lycosten de 4. Végezetre, a' minden-időbéli, min-
Prodigiis & den Nemzetségeknak, mind a' régi Pogá-
stentis. Cor- nyoknak, s' mind a' Christus idejétől
nelium Gem- fogván-való Keresztyéneknek, ezek között

mam de Divi-
nis naturae
characteris-
mis.

t Cl. Gisb
Voetius in
Exerc. de
Progn Come-
tar. C. 5. per
totum.

Pag. 76.
§. 88.

mind *Philosophusoknac*, mind *Historicusok-*
nac, és *Theologusoknac* egymás között, és
egymással szépen meg-edgyező elméjek,
és értelmek-is ezen meg-nyugoszik, a'
Szent Irás, és a' minden-időbéli *Experien-*
tia után, hogy az üstökös Csillagok min-
denkor efféle szomoru-gonoszoknak legye-
nek *elől-járo Jegyei*, a' mint ezt bővsé-
gesen meg-mutattya egy nagy tudós
Theologus ember: (t.)

De így szollanak: *Ha szintén Jegyec*
vólnának-is az üstökös Csillagoc, és valami
jövendőt jelentenénc; de mindazáltal csak
természet szerint való, s' természetbéli jegyec
vólnának, és csak természet szerint való dolgokra
mutatnának; mint az égnek reggeli pirossága jelent
szelet, és essöt, az estvéli tisztia időt, Matth. 16. v. 2, 3.

R. I. Bizonyos dolog, (melly ám bátor legyen meg-
is engedve,) hogy az üstökös Csillagok természeti dól-
gok, és természet-béli okoktul lesznek; mindazonáltal
Istennek az ő rend-kivül való, és szokatlan munkáit,
nem kell azon rendben helyheztetnünk az ő rend-szerint
való, és mindenkori. sőt minden-napi munkáival, miné-
műek a' Napnak fel-támadása, a' vizeknek folyási, s'
több ilyenek. Annak-okáért, 2-szor; semmit nem ellen-
kezik e' kettő egy-másközött; hogy tudni-illik az üstö-
kös Csillagoc a' természetnec munkái legyenec, s' ter-
mészetbéli Okoktul származzanac; mindazáltal ugyan
azon üstökös Csillagoc, az Istennek a' bűnös Nemzet-
ségec ellen gerjedező haragjánac és büntetésinek-is rend-
kívül való jegyei legyenec. Mert nyilván való dolog, hogy

az Isten a' *másodrendü Okokkal-is* † és efféle Égi jegyekkel-is szokott élni, az ő itt alatt való dolgok felől való akarattjának ki-nyilatkoztatására, akar az ő jó akarattját és kegyelmességét, akar kemény ítéletit, és boszszú-álló haragját szemléllyük. (u.) Annak-okáért nem lehet igaz, hogy az *üstökös Csillagoc csak természet szerint való, s' természetbéli jegyec volnának*; hanem Isten rendeléséből *természet felett való jegyei* azok sok nyomoruságoknak és szomorú változásoknak, melyek a' bűnért következnek az emberi nemzetségre.

Objectio. *Ha pedig kérdi valaki: Holott jelentette-meg az Isten, hogy az üstökös Csillagoc ilyen rend-kivül való jegyec legyenec, s' még pedig Isten akarattjából és rendeléséből? R.* Cselekedettel, és a' dolgoknak ki-meneteleekkel. A' ki a' *Szent Irási* avagy *Isten felől való Tudományt*, és annak csak első sengéjét meg-tekintette-is, meg-kellett azt tanulni, hogy az Isten *akarattya* úgy különböztettetik-meg, hogy a' légyen vagy *Jo tetszésnec akarattya*, vagy pedig *jegyei akarat*: És hogy az Isten Akarattjának *két jegyei* legyenek: *Edgyic az Ige*, avagy a' *jelentés*, akar rend-szerint, akar rend-kivül; *másic a' Cselekedet*, avagy a' *Bé-tellessítés*. Némelly Tudósok *öt jegyeit* tészik s' adgyák az Isten *Akarattjánac*, im e' vers szerint:

† *rectius*: *Præcipit, & prohibet, † permittit, concessit, implet*:

Voluntas
Dei est;
Beneplaciti &
Signi.

Magyarúl így:

Parancsol, tilalmaz, enged, ígér, bé-tölt.

De én ezekről nem akarok most szaporítani; mivel mind ezek helyessen vitetethetnek a' megemlített két jegyre az Isten akarattjának. Elég az, ha *Cselekedettel*, és a bizonyos *ki-menetellel*, avagy *ügy történnéssel* nékem s' néked meg-jelentette Isten, hogy e' legyen az ő *Akarattya*, és *rendelése*, tudni-illik, hogy az üstökös Csillagok *következendő nagy gonoszoknak* legyenek *rend-kivül való jegyei*. Mivel az Isten *mindeneket az ő akarattjánac tanácsa szerint cselekeszic*, az Apostol tanítása szerint: *és mindeneket, a' miket akar meg-cselekeszic*. Azért már az Istennek *Cselekedetiből* jól hozom-ki, hogy az ő *Akarattjából* legyen az a' dolog, a' melyet cselekeszik. Azért mivel az üstökös Csillagoknak *fel-tetszéseket*, eleitől fogva mindenkor szomorú változások követték; nyilván meg-tetszik, hogy azok Isten *akarattjából* legyenek efféle gonoszoknak *rend-kivül való jegyei*. Valamiképpen

Ephes. I.
v. 11.

Psal. 115.
v. 3.

a' jó és tudós *Orvos Doctoroc* a' betegeskedő ember *halálánac*, vagy *életre meggyógyulásánac* jelenségit helyesen keresik, és helyhez-tetik ilyen vagy amolyan *elől-járó jegyekben*, melyek felől annak-előtte nyilvánvaló tapasztalásból eszekben-vették, hogy azokra, és azok után a' betegnek, vagy halála, vagy meggyógyulása következett, s' e' pedig a' mindeneket bölcsen igazgató Istennek *rendeléséből és akarattjából* lött, a' melyet efféle elől-járó jegyek által nyilatkoztat-ki, s' az *Orvos Doctoroc-is* a' sokféle és

Simile.

sok rendbéli szorgalmatos reá-vigyázásból, és a közön-
séges meg-tapasztalásból úgy vették-eszekben: Így a'
Szent Irás vizsgáló Tudós emberek-is a' jegyekben, a'

Luc. 21.
v. 11.

rettentő ijesztésekben, az üstökös Csillagok-
nak csudás és ritka vóltokban, úgy mint
elől-járol dolgokban helyhezhetik a' követ-
kező gonoszoknak jövendőségeket. Isten pedig már az,
a' ki azokat az *elől-járol és következő dolgokat* öszve-köti,
s' leg-gyakrabban öszve-foglaltatni akarja, melyeket
nékünk sem kell egy-mástól elválasztanunk. *Mert semmi
dolog nem leszen ok nélkül, hanem valamelly dolgokat
látunc az ő határookra-menni nyilván
való dolog, hogy Isten tanácsából löttene
azok.* (x.)

x Cassiod.
Libr. 12.
variarum
Epist. 25.

Pag. 79. §. 91.

III. *Harmadic Fundamentum* ez:
Mert eleitől fogva láttattanac üstökös Csilla-
goc sokszor; mind azáltal semmi veszede-
lem azokat nem követte. Azért, &c.

R. I. E' *Fundamentomnac fundamentomallansága*
nyilván megtetszik innen; Mert midőn valamelly *Országra
és Nemzetségre* nagy nyomoruságok jönnek; nem ellen-
kezik, hogy azon egy Népben, Nemzetségben némellyek-
nek, vagy a' szomszéd Nemzetségnek ugyan akkor jól
legyen dólga. Mert valamint a' természeti dolgokban,
avagy a' természetben, edgyik dolog a' másiknak el-
rontásával leszen, †; ugy az emberi dol-
gokban-is edgyiknek meg-kissébbülése és
le nyomodása, a' másiknak meg-öregbülése
és fel-emelkedése. Mindazonáltal akar
némellyeknek azon egy Népben, akar a'
szomszéd Nemzetségeknak, az ilyen nagy gonoszoktól

† Generatio
unius est
corruptio
alterius.

való meg-menekedések, sőt az áldások is, fontban
vétettetvén a' nehéz és nagy nyomoruságokkal, nem
inkáb nyomnak többet, mint a' *Gosen* földének az
A Egyiptumi csapásoktól való üressége és meg-meneke-
dése, avagy egy s' két embernek az hajó töréskor a'
tengerből való ki úszása, vagy egy-néhány házaknak az
egész Város meg-égéskor a' tűztől való meg-maradások.

R. 2. *Olly dólgot-is* tésznek alattomban föl e'
Fundamentumban az üstökös Csillagok felől különböző
értelemben lévő, csak némelly és igen kevés emberek,
melly az igazzal ellenkezik; Tudni-illik, mint-ha a Tudós
emberek, mind *Theologusoc*, s' mind *Philosophusoc*, sok
minden üstökös Csillagokról *közönségesen* állatnák azt,
hogy azok mindenkor úgy mondattatnának nagy nyo-
moruságok *elől-járol Jegyeinec*, hogy ne találkozhatnék
s' ne adattathatnéc semmi hasonlotlan példa; mellyben
igen meg-csalatkoznak. Mert nem csak a' *Theologusoc*,
hanem a' *Philosophusoc*, és *Astronomusoc*, Csillagokat
s' Ég forgásokat vizsgáló Bölcsék-is, [csak némellyike-
is ez utolsó rendűeknek, (y.)] nem állattják az üstökös

y Peucer.

Cornelius

Gemma.

Milichi' David

Christiani, &c.

Jon. 3. v. 4.

Csillagokat olly el *multhatatlan szükség-
ségü elől-járol jegyeknec* lenni, hogy azok
után *szükségesen* s' el-multhatatlanul követ-
kezzenek a' szomorú változások, és nyo-
moruságok. Hanem azok Isten haragjának
Jegyei, és fenegetőző s' jó idején *meg-intő
Jegyec*; minémü *Jegy* a' *Jonás Profétának
praedicállása* vala: *Még* ugy-mond *negyven
nap vagyon hátra, az után Nínive el-süllyed*. Ilyen
Jegy vala Istennek az *Ezechiás Királyhoz* lött izeneti-

2 Reg. 20.
v. 1.

is az *Esaiás* által: *Rendeld-el* ugy-mond *a' te házadat, mert meg-halsz te, és nem élsz.* Melly *fenegetőző sententiáit* Istennek, jóllehet *általlyában* terjesztik a' Proféták elejekben a' bűnös embereknek; mind-

Esa. 38. v. 1.

azáltal az igaz *Poenitentiánac* és az Istenhez való igaz *meg-térésne*c alatta értetett *Conditio*val határozottatnak-meg, ugy hogy meg-lévén az igaz meg-térés, nem következik osztán el a' *fenegetőző sententia* után a' büntetés, *Jer. 18. v. 7, 8.* Hasonlo értelemben kell az üstökös Csillagok felől-is lennünk, midőn azokat az Isten haragjának és büntetésének *elől-járo Jegyeine*c lenni állattjuk.

IV. *Negyedic Fundamentum* ez: Mert *egynéhány-szor* midőn üstökös Csillagoc látszottanac; *nem gonoszoc veszedelmes állapotoc, hanem joc és igen vidámságos, gyönyörűséges dolgoc* következtenee az emberekre.

R. 1. Az *Harmadic Fundamentum*ra való első *Feleletből e' negyedic Fundamentumnak-is fundamentom nélkül valósága* elég világosan meg-tetszik. R. 2. Osztán ha szintén valamely, avagy némelly üstökös Csillagokat *vidámságos és gyönyörűséges dolgoc* követtenek-is; mindazon-által az elmének micsoda élességével hozhattya ki abból akar ki-is, hogy ottan mindgyárt, vagy valami idő múlva az után, nagy és nehéz nyomoruságok is nem következteneek volna? I. Mert az Isten kemény ítéletinek folyásokat nem kell, egy holnapi, egy, két, sőt három esztendei idő mulással-is meg-határozni. 2. Mert az embereknek bűnökért nem hadgya-el az Isten e' világnak igazgattatását, sem a' természetnek rendit

Matth. 5.
v. 45.

el nem rontya, sem meg-nem szünik *essöt adni az igazakra, és az hamissakra, sem az ő szemeit e' világon az övéitől el-nem fordította*; jóllehet e' világ csak gonoszban helyhezettett: Sőt ellenben meg-enyhíti büntetésit, és kedvez az őtet segítségül hívóknak; mert az ő *haragjában-is meg-*

Habac. 3.
v. 2.

emlékezie irgalmasságáról. Azért, ha némelly üstökös Csillagok után *nem gonoszoc, hanem vidámságos és gyönyörűséges dolgoc* következteneek-is az Istennek némelly helyeken levő *hiveire nézve*; de azért más bűnös *Nemzetsége* nézve ugyan Isten haragjának s' abból származo szomoru gonoszoknak idején meg-mutato *jegyei* vólnának azok.

V. *ötödic Fundamentum* ez: *Mert az üstökös Csillagoknac jegyzéseket, erejeket, &c. [ha szintén volna-is valami] a gyarlo és végghatározott elméjü emberne*c nem lehet által-látni s' meg-tudni e' föld kereksegen levő sok *Országoc, Tartományoc, Nemzetségec* között, a' mellyec felett járnac, és kelne, és a' mellyekne*c lakosi azokat láttya, mellyikre tartozzéc.*

R. E' *Fundamentom*nac az olyan babonás *Astrologusoc* ellen vagyon ereje, kik az ő *prognosticatio*jokat babonáson meg-határozzák a' nyomoruságoknak bizonyos nemeire, bizonyos *Országokra, Tartományokra,* és bizonyos *rendü emberekre,* s bizonyos *időkre,* mellyet mint olyan babonás hejában-valóságot a' józanon értő Tudós embereknek serege-is meg-vét.

Communem
viorum doc-
torum senten-
tiam

R. De másodsor sem a *Theologusoknac,* sem a *Philosophusoknac* az üstökös Csillagok felől ez iránt való közönséges értel-

de Prognostici
Cometar
vid. apud Cl.
Gisb. Voetium
in Exerc de
Prog. Come-
tar. C. 3.
pag. 24. 25.
Et in meo
hoc opusculo
supra pag.
32. 33. 34.
explicatam.

Pag. 85.
§. 108.

tiből sokszor reájoc bocsáttatnac az emberekre, és Nemzetségekre; de azonban semmi üstökös Csillagoc nem látszottanac előttic.

Argumentum
a' particulari
ad universalem
concludens
non valet.

R. I. A' Tudós embereknek az üstökös Csillagok felől ez-iránt való közönséges értelmek ellen e' *Fundamentumból* semmi sem következik. Ezeket vagy amaz nyomoruságokat semmi üstökös Csillagok nem előzték-meg, ugy-mint eleve meg-jelentő jegyek. Azért nem-is kell hinnünk, hogy soha-is a' nehéz és közönséges nyomoruságokat, üstökös Csilla-

gok, ugy-mint azoknak eleve meg-mutató jegyei előznék-meg. Vétkes következés ez. I. Mert az Isten némelly-csapásit, és óstorit nem csak üstökös Csillagok által; hanem más egyéb, mind Égi, s' mind földi jegyek,

Luc. 21.
v. 11.

ugy-mint föld-indulásoc, rettenetes Égi tűzec, és más szokatlan rettenésec által-is jelentgeti, s' azok által-is nyilatkoztattya néha ki, az ő e' földi bünös népek ellen való haragját az Égből. 2. Olly dolgot-is tésznek itt alattomban fel az ilyen-képpen *fundamentumozóc*, melly az igaztól távol esik; mint-ha tudniillik e' volna a' Tudós és Bölcs embereknek értelmek, hogy; *Soha nem esic s' nem történic e' világon olly nehéz és közönséges gonosz, melly annak-előtte üstökös Csillagoc által meg nem jelenttetnéc*, holott csak ezt állattják, az *Experientia*, nyilván való tapasztalás-is ugy tanítván, hogy tudni-illik: *Csak egy, avagy többire egy üstökös Csillag sem tetszik-fel, a' melly nehéz és közönséges nyomoruságoknac elő-járo s' meg-izenő jegye nem volna.* Távul legyen az az igen nyavalyás éles elméjüség a' melly ebből kölcsönös vissza-fordítást hozna-ki, ilyen-képpen: *Csak egy üstökös Csillag sem tetszik soha fel, a' melly következendő szomorú gonoszoknac meg-előző jegye nem volna. Azért soha semmi gonoszoc nem következec elő-járo üstökös Csillag nélkül.* Nem következic így vissza-forditva; mint szintén im e' következő *Okoskodás-is*, hogy nem helyes: *Csak egy ember sincs olyan a' ki lelkes állat nem volna. Azért egy lelkes állat sincsen, a' melly ember nem volna.* Így el-hárítván a' Tudósok-nak, mind *Theologusoknac*, mind *Philosophusoknac*, s' mind más rendü Tudós embereknek az üstökös Csilla-

gok felől ez-iránt való értelmek ellen előgördült *Ellen-veléseket*; Immár következnek:

4. Haszon. IV. A' *Negyedíc Haszon*, mely a' mi idvösséges *Intettetésünc*. Ugy-é' hogy; *Valamikor s' valamennyiszer Isten az Egen üstökös Csillagot mutogat, mind annyiszor és mindenkor a' bűnért az Országokra, Tartományokra, és Nemzetségekre következő siralmas állapotoc felől inti-meg jó idején az által őket?* &c. No hát mi-is bűnös Magyar Nemzetség, serkennyünk-fel, vegyük-észre magunkat, Mert ha valamely más Nemzeteket feneget Isten reája következő nagy *Ostorival*, és az eckédig rajta forgott csapásinak *hétszerte* nagyobb *büntetésivel*; bizony úgy tetszik nékem, hogy e' mi Hold fogytára jutott s' bűnben zabállott, és mind eddig-is az Istennek rajta lévő sok *Ostori* alatt ő Felségéhez meg-térni nem tudó, s' nem-is akaró bűnös Nemzetünk az; Mert noha valóban meg-hatott a' sok *Ostor* bennünket; de mi ugyan csak a' mi bűneinkben vagyunk, mind e' mái napig Tűzben vetette Isten ez ő koporsója szélín fekvő bűnös Magyar Nemzetséget, a' mely e' mái napig-is el nem aludt; mindazáltal még-is az ő gonoszságának *tajtékját*

Ezechiél. 24.
v. 9.

Esa. 9. v. 3.

Jerem 48.
v. 11.

Mos. 10. v. 9.

ki nem fővé, s' forrá, és a' népek tűzből ki-ragadtattott üszege-is nem tért-meg a' mái napig-is az őtet meg-verő Istenéhez; hanem ugyan meg-nyugott az ő gonosságának seprejében, és nem fogott rajta semmit az eckédig rajta forgott sok veszedelem. Sőt

nem hogy jobbúlna, és naponkint bűneit hagydogálná; de inkább, minden rendiben többire minden-nap neveli az ő Isten ellen való s' Égre kiáltó sok gonosságát,

ugy-annyira, hogy méltán bizony helye vagyon e' mi bűnös Nemzetünknek bűnös maradéka között, az Istennek *Esaías Profétánál* lévő im ez keserves panaszának:

Esa. 1. v.

4. 5.

*Oh gonosz Nemzetség! hamissággal megterhelődött nép! gonosz mag! nemtelen hitván fiak! El-hagytác a' Jehovát, felboszszantottác az Izraelnec Szent Istenét, s' hátra tértenec ő tőlle. Mi az oka, hogy mellynél inkább ostorozlac titeket, annál inkább nevelítec a' bünt? Ime minden fejet el-fogott a' betegség, és minden szívet az erőtelenség! No azért serkennyünk-fel, s' ne vegyük siketségre ama' minapi 1680-dik esztendőben támadott nagy üstökös Csillagot, sőt azt-is a' mellyet leg-közelebb e' mostan folyó 1682-dik esztendőben látánk; mert kétség nélkül az Istennek fenegetőző újjai vóltanak azok. Annak-okaért ezekben (1.) *Először-is* az Istennek meg-foghatatlan hatalmát ismérjük-meg, *és féllýünc, s' retteggýünc* ő Szent, Felségétől, az ő mi ellenünk való haragjának ilyen szokatlan és álmétkodásra méltó *jegyeit* szemlélvén. Mert az Isten az ő ilyen szokatlan munkáiban, (minémüek az üstökös Csillagok-is) az ő bűn ellen gerjedező haragját jelentgeti mind a' jóknak, mind a' gonoszoknak. A' jóknak azért, hogy azok az Istennek igaz fiúi félelmében megtartattassanak; a' gonoszoknak azért, hogy azok ugyan azon idvösséges Isteni félelemre, és az Istenhez való igaz meg-térésre felserkenttessenek. Az Istent-télőknek az ő Szent Igéjét hirdetteti az Isten, mellyel egyedül ők meg-elégedvén, eljárnak tiszték szerint való Keresztyéni hivatallyokban, mellyre Isten őket hívta, ha szintén az egész föld kerek-sége meg-rendülne, s' le-omlana-is. A' bűnben meg-*

általodott szívü istenteleneknek pedig, kik az Isten Igéjével, a' meg-rettenésre, és az Isteni félelemre, s' az Istenhez való igaz meg-térésre nem akarnak fel-serkenni, az ő Szent Igéjén kívül rettenetes és álmétkodásra méltó Égi Jegyeket-is terjeszt Isten szemek eleiben, hogy azokat látván, vagy meg-rettenyenek, s' meg-félemlenyek; és így az Istenhez meg-térjenek; vagy ha nem, tehát magok menthetetlenek legyenek. Minek-okaért az ilyen szokatlan Égi csudákra, (minémüek a' többi között az üstökös Csillagok) ne bátorokodgyunk, csufolódással és nevetséggel nézvénel azokat; hanem inkább féllünk, és meg-jobbúllunk, hogy a' reánk következő, és felettünk függőleg lévő büntetésit Istennek el-kerülhessük.

(2.) *Másodszor*: Ismérjük-meg büneinknek nagy és terhes vóltokat, és az Istennek azok ellen fel-gerjedt, s' *meg-emésztő tüzhöz* hasonló rettenetes haragját, melyet e' féle Égi jegyek által-is szokott a' bűnös embereknek ő Szent Felsége mutogatni. És így ezeket meg-ismérvén, vessünk-véget büneinknek, s' igaz meg-térésünkel jó idején előzzük-meg a' mi Istenünket, hogy az ő haragjából reánk ez után-is következhető rettene-tes büntetésit el-kerülhessük.

(3.) *Harmadszor*: Csudálljuk, hirdessük, és magasztalljuk ez-iránt az Istennek a' bűnös emberekhez való ki-beszélhetetlen és véggel határozhatatlan nagy irgalmasságát, *ki az ő haragjában is meg-emléke-zic irgalmasságáról*, mellyel a' bűnös emberekhez viseltetik, és annyira szeret minket, hogy minek-előtte reánk a' büntetést el-

Nabac. 3.
v. 2.

hozná, annak-előtte elől-járó hirtévő követeit bocsátta mi hozzánk, mellyek által jó eleve meg-int bennünket. És az ő mi hozzánk való nagy kegyelmességéből azt cselekeszi, hogy jóllehet mi bűnösök s' *Poenitentia tartatlanoc* vagyunk; mindazáltal arra méltóztattya magát ő Felsége, hogy a' mi ő hozzá meg-térésünkben való restségünket és túnyaságunkat ilyen Égi jegyek, (üstökös Csillagok) által-is ébreszgesse és serkentgesse mi bennünk.

(4.) Cselekedgyük azt hát mi-is, *negyedszer*, hogy mellynél hamaréb lehet, siessünk a' mi életünket meg-jobbitani, hogy valami-képpen *Foenitentia tartatlanságunkal* meg ne bántsuk az Istent, hogy így osztán ő Felsége-is az ő irgalmasságát mi velünk közleni ne halaszsa. És hogy az Istennek azokat az ő *hétszerte nehezebb Ostorit* el-kerülhessük, mellyekkel

Lev. 26.

régtől fogván egész Nemzetestől bennünket sok-képpen, s' közelebb pedig csak a' mi-napi üstökös Csillag által is meg-fenegete ő Szent Felsége,

Joél. 2. v.

12. 13.

térjünk-meg ő hozzá a' mi tellyes szívünc szerint, böjtöléssel, sirással, kesergéssel, és szaggassuc sziveinket s' nem ruháinkat.

Ne ijedgyünk ugyan meg attól az üstökös Csillagtól kétségben ejtő félelemmel, és Pogányi módon; de Keresztényül és *fui félelemmel*, hogy az Isten haragjától féllünk, és az igaz *Poenitentiára*, az Istenhez való igaz meg-térésre fel-scrkenyünk, nem csak illendő, hanem ugyan szükséges, és idvösséges-is. Mert az üstökös Csillagok, a' mint hogy *Had és Békesség hirdető követei* Istennek a' *gonoszoc* ellen; ugy ellenben

Poenitentiát hirdető *Praedicatori* ő Felségének az Istent-félő *kegyes embereknél*, mellyekkel őket az ő hozzá való igaz meg-térésre, és az hitre inti, és serkenteti. Cselekedgyük hát mi-is e' mi Keresztyéni szent tisztünket, és a' mi Istenünkhöz térjünk-meg; mert noha már sok izben és sok képpen meg-fenegetett Isten bennünket, sőt az ő haragját nagy mértékben ki-is ontotta bünös Nemzetünkre; de ha ő hozzá igazán meg-térünk, én az én Uram JESUS Christusom nevében bátorságosan merem ígérni, hogy bizony el-fordítja rólunk a' veszedelmet és a' romlást, és meg-kegyelmez ennek az Hóld fogytára jutott és el-czondorlott Magyar

Jerem. 18.

v. 7. 8.

Nemzetnek bünös maradékának, a' mint meg ígérte: *Ha szolloc, ugy-mond, a' nép ellen, és az Ország ellen, hogy ki-gyomlá-*

lom, meg-rontom, el vesztem egy szem-pillantásban: Ha meg-tér a' nép az ő gonosságából, a' melly ellen szollot-tam; én-is meg-bánom a' gonoszt, mellyet el-végeztem vala, hogy ő véle cselekedgyem. Ez ő meg-másolhatatlan kegyelmes maga ajánlása és ígéreti szerint bizony meg-kegyelmez az Isten minékünk-is, ha igazán meg-

Joan. 3. 10.

térünk, mint a' Ninive Városbélieknek: És azt cselekeszi sok siralmas romlásink

Esa. 58.

v. 8.

után, hogy *fel-támad, mint az hajnal a' mi világosságunc, és az mi békes-ségünc, (mihelyt ő hozzá meg-térünk)*

mindgyárt ki virágozic, és a' mi igasságunc mi elöt-tünc megyen, és az Urnac dicsőssége fedez-bé min-ket. Azt cselekeszi továbbá mi velünk, hogy *a' mi*

Esa. 60. v. 20.

Napunc többé elne enyészszéc, és a' mi Holdunc elne fogyalkozzéc; hanem a'

Jehova önnön maga *lészen minékünc öröcké való világosságunc, és a' mi keserűségünc napjainac végec szakad.* Oh URam! virrazd-fel hamar sok siralmas romlásink után ez örvendetes és kívánatos időnket!

A M E N .

ÜSTÖKÖS CSILLAG.

DICSŐSSÉG
ISTENNEK.
V E G E.

Kisztei Péter élete és munkái

Irta

Harsányi István,
sárospataki ref. főgimn. vallásnár.

I.

Kisztei Péter élete mindez ideig ismeretlen volt irodalmunkban. *Bod Péter* (Athenas, 143. 1), *Horányi* (Memoria Hung. II. pag. 354.), *Danielik* (Magyar írók. 147. 1.), *Szinnyei* (Magyar írók. VI. 44. hasáb) csak annyit tudnak róla, hogy gönczi ref. lelkész korában 1683-ban kiadott Kassán egy *Üstökös Csillag* cz. munkát.

Kisztei Péter gönczi ref. lelkész. nevét — a régi kor ama szokása szerint, hogy magukat sokan szülőföldjükéről: szülőfalujokról, vagy szülővárosukról nevezték — minden valószínűség szerint *Kiszte* nevű zempléni vármegyei községtől vette. E község a XVII. században a Rákóczi család birtoka volt. 1683-ban Thökölyi foglalta el. Református temploma ma is van s mint fiókegyházközség Gercselyhez tartozik.

Kisztei 1650 körül Kisztén született. *Haraszthy Vincze* velejteji körjegyző úr szíves értesítése szerint Kiszte községben ma is él még egy tagja a Kisztei családnak, de már nem *Kisztei*-nek, hanem *Kiszti*-nek (Kiszti Imre földműves) írja nevét. Elemi iskoláit szülőfalujában: Kisztén végezhette. (Kiszte ez időben, amint erről az akorbéli lelkészi jövedelem kimutatása tanuskodik, anyaegyházközség

volt.¹⁾ Majd a *sárospataki ref. collegium* növendéke lett. 1666. július 5 én subscribalt,²⁾ vagyis ekkor írta alá az iskolai törvényeket s ekkor lépett a felsőbb iskolai osztályba. A felsőbb osztályok tanulása ez időben rendszeresen 5 évig tartott. Abban az időben tanárok voltak: Buzinkai Mihály (1656—83.), Pósházi János (1657—86.), Köpeczi Bálint (1665—68.) és Séllyei András (1669.) Kiszteinek „okos, jámbor, tanult, mértékletes, hitében kipróbált és kifogástalan életű“³⁾ tanulónak kellett lennie, mert tanulótársai szavazata alapján a coetusból, az ifjúság kebeléből a tanárok őt szemelték ki *senior* nak. Ezzel elnyerte a legmagasabb kitüntetést, amiben egy deák részesülhet. Mint senior, praceptor, a collegium anyagi ügyeinek gondozója volt. Seniorsága alatt, mely 1670. április hó 17-ikétől 1671. márczius hó 14 ig tartott, a régi anyakönyv tanúsága szerint,⁴⁾ kilencz alkalommal (ápril., máj., jún., júl., aug., okt., decz., febr., márcz. hónapokban) számolt be a tanároknak (Buzinkai Mihály,

¹⁾ Liber Redituum. Sárospataki ref. főiskolai könyvtári kéziratár. 15. sz. 130. lap.

²⁾ Az anyakönyvi bejegyzés szövege: „*Petrus Kisztei Anno 1666. 5. Juli.*“ Közvetlenül utána e följegyzés olvasható: „*Fit Pastor celebris Gyöngyösiní, Göncini &c.*“ Registrum Historicum Johannis Tsétsi. (A marosvásárhelyi ref. collegium könyvtárában levő régi spataki collégiumi anyakönyv egyes részeiről készített másolat.) Spataki főiskolai könyvtári kéziratár. 41. sz. 33. levél. (Szombathi másolata.)

³⁾ A seniorúl választandó tanulóban megkívánt kellékek ezek voltak. *Békefi*, A sárospataki ref. főiskola 1621-iki törvényei. Bpest, 1899. 33. lap

⁴⁾ A seniori számadásokat felölelő részleteket, más részletekkel együtt 189 -ban *Szinyei* Gerzson akkori főiskolai tanár és könyvtárnok másoltatta le *Illyés* Mihály theol. ifjuval a Marosvásárhelyen őrzött anyakönyvből. Főiskolai kéziratár 27. sz. 102—103. lap.

Pósházi János) a kezelése alatt levő anyagi javokról.⁵⁾ Seniorsága előtt 1669-ben contrascriba vagy segédsenior lehetett Pápai János senior mellett. Ez időben ugyanis seniorrá, ha feddhetetlen életű volt, előléptetésül rendszeren a contrascribát választották meg. Senioroskodása után, Kisztei az akkori idők rendes szokása szerint rektornak, vagy tanítónak mehetett Patak környékére, valamelyik városba, vagy faluba egy vagy több évre; azután pedig valamelyik külföldi egyetemen folytathatta tanulmányait, mert, mint látni fogjuk, tudományos képzettsége arra vall, hogy külföldi akadémián is megfordult. Nevét nem találom ugyan a külföldi egyetemeken tanult magyarok eddig ismeretes névsoraiban, de ez egyáltalán nem zárja ki azt, hogy külföldi egyetemen is tanult, mert hiszen tudjuk, hogy több olyan magyar ifjú tanult a külföldön, akiknek nevét az eddig közölt névsorokban hiába keressük. Így pl. *Hilarius (Frölich) Tamás* kassai prot. lelkész neve nem fordul elő a wittenbergi egyetemen tanult magyarok névsorában, pedig ő maga

⁵⁾ Legyen szabad bemutatnom a Kisztei első és utolsó seniori számadását *Első*: „Anno 1670. die 17. April. Reditit Rationem Scholae Senior, *Petrus Kisztei*, reperta est penes ipsum paratae pecuniae summa fl. 893. d. 13. Legata intacta. Pretium Prodromcum fl. 4. d 73.

Vina Benyeini Nro. 75.
Vina Patakini Nro. 6.
Vinacea Benyeini Nro. 27.
Vinacea Patakini Nro. 19.

Actum coram Rectorib. Scholae
Michaele Buzinkai
Joh. Pósházi.“

Utolsó: „Anno 1671. die 14. Martii. Ultimam rationem reddi-

írja magáról a wittenbergi egyetem tanáraihoz 1574. febr. 18-án kelt levelében (közölte Riederer: Nachrichten c. gyűjteményében, 1764-ben 97—112. lap), hogy a wittenbergi egyetemen tanult. *Pesti Mészér Gábor* neve sem fordul elő a külföldi egyetemeken járt magyar ifjak névsorában, de a Szilády Áron által közölt adat szerint (Pesti M. G. Novum testamentum-jához írt jegyzeteiben. 5. lap.) a bécsi egyetemen tanult. Így áll a dolog *Miskolczy János* tállyai ref. lelkésszel is, aki maga írja magáról uti naplójában (közölve a Prot. új képes Naptár 1885. 44. s köv. lapjain), hogy 1714-ben az utrechti egyetemen tanult (52. lap), de nevét a Nagy Elektől közölte (Prot. Közlöny. 1885. 213. lap) utrechti magyar deákok névsorában hiába keressük. És így tovább. Nem lehetetlen, hogy Kisztei a heidelbergi egyetemen tanult, de ez egyetem anyakönyvének lapjai 1661—1704-ig hiányzanak. (Lásd Spataki Füzetek 1862 564. lap.)

A 2-ik sz. jegyzetben közölt anyakönyvi följegyzés szerint Kisztei előbb *gyöngyösi* majd *gönczi* hírneves

dit Scholae Senior *Petrus Kisztei*, reperta est penes eum pecuniae publicae summa fl. 431. d. 6⁹, Pecuniae erogatae summa fl. 140. d. 53.

Vina Patakini Nro. 44.

Vina Benyeini Nro. 94. cum dimidio.

Lorae primariae Patakini Nro. 4. quatuor.

Secundariae Nro. 4.

Tertiariae Nro. 5.

Lorae primariae Benyeini Nro. 6.

Secundariae Nro. 14

Triciti dolia Nro. 20. cum dimidio.

Farinae Nro. 9.

Medium Lardum.

Actum coram Scholae Rectore
Michaele Buzinkai.“

lelkésszé lett. („*Fit Pastor celebris Gyöngyösini, Göncini etc.*“) Hogy mikor ment Gyöngyösre lelkésznek, s meddig működött ott, arra adatokat, több irányú kutatásom daczára sem találtam. *Klimó Pál* gyöngyösi ref. lelkésznek „A gyöngyösi ev. ref. . . . egyház történetének vázrajza“ c. 1891-ben Gyöngyösön kiadott füzetében, az ottani lelkészek névsorában (15—16. lap) a Kisztei Péter neve nem fordul elő. *Klimó Pál* úr, levélbeli szíves értesítése szerint, füzetének megjelenése óta semmiféle adatot nem talált, mely Kisztei Péter ottani működéséről beszélne. Én a fenti, anyakönyvi följegyzés amaz adatát, hogy Kisztei gyöngyösi lelkész volt, tekintettel arra, hogy az valamelyik pataki tanár (talán éppen volt tanára, Pósa-házi János) följegyzése, aki Kiszteinek kortársa, személyes ismerőse volt, — hitelesnek tekintem. Gyöngyösi lelkészkedése ez esetben az 1675—1681. évek közé esik.

Hogy Kisztei Péter mikor ment Gönczre s meddig lelkészkedett ott, azt ez idő szerint, adatok hiányában teljes bizonyossággal megállapítani nem lehet. Annyi azonban kétségtelen tény, hogy 1682. márczius hó 2-án és 16-án már Gönczön elpredikálta gyülekezete előtt a Halley-féle üstökös 1680—81-iki megjelenése alkalmából írt predikációját, melyet a következő 1683-ik évben Thökölyi Imrének ajánlva, Kassán ki is nyomtatott.

Hogy mikor lett Kisztei gönczi lelkésszé s hány évig működhetett ott, azt mégis úgy hozzávetőlegesen, a következő adatokból állapíthatjuk meg.

1671-ben a gönczi ref. lelkészeknek is az a szomorú sorsuk lett, mint a sárospatakiaknak (Szepsi András és Szántai Mátyás) és sok más prot. lelkész-társuknak, t. i. működési helyükről az ellenreformáció

fanatikus hívei által elűzettek. *Szatmár-Németi Mihály*, aki az 1670-ik év második felében lett gönczi lelkésszé⁶, tiszttársával: *Hernád-Németi Gergellyel*, ki már 1657-től működött Gönczön. 1671-ben űzetett el onnan.⁷ *Előbbi* Debreczenbe menekült, hol másfél évig a város kegyességéből tartotta fenn magát s tovább folytatta „a gönci szép gyülekezetben, hallgatói kérésére elkezdett“ imádásos könyvének (címe: „Mennyei Tárház Kultsa...“) irását, „melynek egy részét kiűzetetése (1671.) előtt elvégezte“ (Ajánló-levél 4 lev.) s majd 1673-ban, mikor kolozsvári lelkész lett, ugyanott ki is nyomatta (R. M. K. I. 1149. sz. 1710-ig 10 kiadást ért. Az első, 1673-iki kiadás egyetlen példánya a sárospataki ref. főiskola könyvtárában); *utóbbi* pedig Erdélyben húzódott meg, hol kükküllővári lelkész lett; majd visszajött Magyarországra s előbb sárospataki (1681—1686.), majd az innen 1687-ben (ápr. 24.) történt elűzetés után (lelkész-társa: *Debreczeni Ember Pál* nem sokára a szomszédos Hotykára költözött) ismét gönczi lelkész lett, honnan 8 évi működés után 1695. márcz. 25-én ismét elűzetett. († 1705.)⁸

⁶ *Füzy János* volt gönczi ref. lelkész „A gönci ref. egyház története“ c. dolgozatában (Sárospataki Lapok. 1884. 358 s. köv. lapok) *Szatmár-Németi Mihály* nevét nem említi az ott működött lelkészek között. *Szatmár-Németi Mihály* élettörténetét lásd *Szinnyei*, Magyar írók élete XIII k. 400–462. hasáb.

⁷ V. ö. *Katona*: *Historia Critica*. Tom. XXXIII. pag. 929. *Bod*, Magyar Athenás, 190. lap. *Szabó Károly*, Régi Magyar Könyvtár. I. 1149. számhoz fűzött jegyzete.

⁸ *Registrum Historicum Johannis Tsétsi*. 28. levél. *Szombathi*: *Memoriale Historicum*. („Series Pastorum Eccl. Ref. S. Patak“ c. szakasz.) Sárospataki ref. főiskolai könyvtári kéziratár. 42. sz. 71. lap. *Almásy Péter*: „Bánatban esett magyar népnek keserves versei az mellyek irattattanak amaz Néhai Sáros Pataki ez ideig Gönczre

Ez adatokból úgy itélek, hogy valamint Sárospatakon nem volt lelkész 1671-től egészen egy évtizeden át, vagyis 1681-ig: úgy *nem volt Gönczön sem*.

Es valamint a sárospataki ref. egyházközség csak a Báthory Zsófia halála († 1680.) után, a Thökölyi-féle fölkelés sikereinek hatása alatt 1681-ben hívhatta meg Erdélyből lelkészeül az 1657-től 1671-ig Gönczön működött *Szatmár-Németi Gergelyt* s 1683-ban már a második lelkész (Debreczeni Ember Pál) is elfoglalta állását; úgy a gönci ref. egyházközséget is csak a Thökölyi-szabadságharcának fényes diadalai biztathatták szebb jövővel. 1681-ben még nem kapták vissza elfoglalt templomukat, mert az I. Lipóthoz 1681. decz. 8-án, az országgyűlés protestáns rendei által a részint erőszakkal elvett, részint különféle ürügyek alatt elfoglalt templomok, paplakok, iskolák és jövedelmek visszaadása ügyében benyújtott folyamodványban az Abaujvármegyében elfoglalt templomok jegyzékében *Göncz* még ott szerepel.⁹

Kisztei, akinek nevét *Füzy János* „A gönci ref. egyház története“ c. már említett dolgozatában nem említi (szerinte, bár az egyház 1672. ápr. 26-án megfosztatott szent edényeitől, de a templomot az üldöző hatalom *meghaqyta a protestánsok birtokában*. Ennek azonban ellentmond az a tény, hogy, mint említettük,

bé szállott Collegiumnak kiűzetetésének alkalmatosságakor, ugyan azon felyebb meg nevezett Néhai Anya oskolának edjik méltatlan és legkisebbik Tagja által 1695. Esztendőben.“ (Sárospataki Lapok. 1884. 394–96. hasáb.) Közölte *Füzy János*; majd *Zsoldos Benő* a Sárospataki Füzetek (új folyam) 1805. évi (II-ik) évfolyamának 167–170. lapjain.

⁹ *Zsilinszky*, A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai. II. k. Budapest, 1893. 502. lap.

a prot. rendek 1681. dec. 8-iki folyamodványukban *kérik a gönczi templom visszaadását!*, e szerint tehát *csak 1682. elején mehetett Gönczre lelkésznek* s így ő volt a gyásztized után a fellélekzett gönczi ekkleziájának első lelképásztora. Márczius 2-án már ott prédikál (lásd munkája czimlapját!) *s a következő 1683-ik évben mint gönczi lelkész adja ki „Üstökös Csillag“ cz. predikációját.* E szerint tehát bizonyos, hogy 1682-ben és 1683-ban Gönczön működött. Tekintettel most már 1. arra, hogy *Hernád-Németi Gergely* 1687. ápr. 24-én a veie együtt elűzött sárospataki collegiummal ment Gönczre lelkésznek; 2. arra, hogy *Révész Kálmán* abauji esperes úr szíves értesítése szerint *Kisztei Péter* neve, az abauji összes ref. lelkészek névjegyzékét az 1689-ik év febr. 2-ikától magában foglaló egyházmegyei jegyzőkönyvben már nem fordul elő: kétségtelennek kell tartanunk, hogy Kisztei 1689-ben, sőt már előbb: 1687-ben sem volt gönczi lelkész, mert ha az lett volna, bizonyára nem hívták volna oda lelkészül Hernád-Németi Gergelyt; kivéve természetesen azt az esetet, hogy két lelkészre volt szükség. *Füzy János* azt írja (Spataki Ref. Lapok. 1906. 155. lap. v. ö. Kassa és Abauj-Torna vmegye monogr. 331 lap), hogy a reformáció óta 1695. márczius 25-ig *két lelkész* működött Gönczön állandóan (?) s mikor az 1695-iki gyászos elűzetést írja le, *papokról*¹⁰ (tehát legalább is kettőről) beszél; holott *Almási Péter* fentebb (8-ik jegyzet) említett gyászversében csupán *csak egy gönczi lelkészről: Hernád-Németi Gergelyről* van szó. Én

¹⁰ „Az iskolát lerombolták, a papokat, tanítókat, tanuló ifjúságot elűzték; a templomot és az egyház minden javait etsyedvén, azt a legnagyobb nyomorba döntötték“. (Sárospataki Lapok. 1821. 394. lap).

azt hiszem, hogy ha 1695-ben két lelkésze lett volna a gönczi ref. egyházközségnek, Almási mindkettőt elbúcsúztatta volna versezetében s Hernád-Németi mellett bizonyosan külön, névszerint is megemlítette volna *a másik lelkézt is*, annyival is inkább, mert Hernád-Németin kívül Tsétsi János tanárt és Szederkényi István seniort külön is elbúcsúztatja az Anya Schólával, ennek praeceptoraival és Göncz városával együtt.¹¹

Ez adatok szerint tehát Kisztei nem volt Gönczön Hernád-Németi Gergelynek *lelkésztlársa*, hanem csak *elődje* lehetett *s ottani működése 1682 elejétől 1686-ig tarthatott.* Ekkor vagy meghalt vagy, amint a 2-ik jegyzetben említett anyakönyvi följegyzés végén („Fit Pastor celebris Gyöngyösini, Göncini &c.“) olvasható „etc.“ jézés sejtetni enged, más egyházközségbe ment lelkésznek. Élettörténete, mint látható, nagyon hézagos, mert kevés adat maradt fenn róla az utókorra.

II.

Kisztei eme munkájának újból való kiadására s élettörténetének megírására nagynevű irodalomtörténészünk: *Szilády Áron* halasi ref. lelkész buzdította e sorok íróját a folyó év elején, mikor a világ nagy érdeklődéssel várta a Halley-féle üstökös megjelenését, melynek 1680—81-iki feltűnésekor írta Kisztei e predikációját.

¹¹ „Légyen Isten hozzád immár *Tsétsi János*“ . . .
„Hű Prédikátorunk jó *Németi Gergely*“ . . .
„Édes seniorunk *Szederkényi István*“ . . .
„Isten Praeceptorok légyen ti hozzátok“ . . .
„Isten légyen hozzád immár *Anya Schóla*“ . . .
„Isten légyen veled immár *Gönc városa*“ . . .

Alkalomszerűségétől eltekintve, *régisége* — majd harmadfél százados emléke kálvinista egyházi irodalmunknak, — *ritkasága* — Szabó Károly, Régi Magyar Könyvtára. I. 1298. sz. a. mindössze három ép és egy csonka példányát ismeri, melyek közül egy sárga bőrbbe kötött teljes példány a sárospataki ref. főiskola könyvtárában van — és különösen *tartalma* az, ami egészen méltóvá tette e munkácskát arra, hogy történeti és irodalomtörténeti szempontból újra kiadassék.

E könyvecske az eredeti kiadásban, e jelen kiadásnál¹² valamivel kisebb szintén 8r. alakú (14—9 cm.), A—H iv = 116 (igazán 117) számozott lap, elől czimlap, ajánló levél, az olvasóhoz és versek 9 levél.

Mindenekelőtt leköti figyelmünket a nagyon érdekes ajánló levél, melyben szerző munkáját *Késmárki Thökölyi Imrének*, „Isten kegyelméből Magyar Ország egyik Részének Fejedelmének és Urának, az Istennek e Magyar Hazában lévő Anyaszentegyházának Erős Oltalmazójának és Fautorának“ ajánlja. Mikor Kisztei

¹² Nyelv- és irodalomtörténeti szempontból kiadásunkról meg kell jegyezni, hogy amennyire lehetett, hű másolatban (a címlap ugyanolyan beosztású és szedésű, mint az eredeti) készítettük. Nevezetesen megtartottuk a szavak eredeti alakját, az írásjeleket s a cursiv-betűs részleteket mindenütt cursivval s a többit is az eredetinek megfelelőleg szedettük. A rövidítéseket és az ékezetet azonban a nyomda már nem utánozhatta; amazokat feloldva, emezeket pedig a következőleg szedte: az à névelő = a'; az è mutató névmás = e'; v (u-val kezdődő szó elején) = u; v felette e, továbbá u felette e, s ü = ü; ô, o felette e = ö a farkas e=e'; a hosszú, farkas s és z = sz. A jegyzetek az eredetiben a levelek a lapján a szövegtől jobbra, b lapján pedig balra vannak elhelyezve. Megjegyzem végül, hogy az eredetiben az Almási Péter üdvözlő verse után egy jelvény (félhold, alatta csillag) áll, melyet a nyomda nem utánozhatott.

elhatározta, hogy „elmékedését“ kinyomatja, nyomban a Thökölyi neve jutott eszébe (3—4 lap),¹³ amin éppen nem csodálkozunk, mert Thökölyi, akihez, a bujdosók (kik majd mindnyájan protestánsok voltak) vezérévé történt megválasztása után a protestánsok mind nagy lelkesedéssel csatlakoztak, — ami egészen természetes volt, mert hiszen a „kuruc háboru, épen oly mértékben vallási, mint nemzeti küzdelem és teljesen magán hordta a *protestáns színezetet*“ (Pokoly, A protestantizmus hatása a magyar állami életre. 350 lap.) — 1682. augusztus 14-én már elfoglalta Felsőmagyarország fővárosát: Kassát¹⁴ és seregei pár nap alatt valóságos diadalmenetben foglalták el Lőcsét, Eperjest, Tokajt, Szádvárt, Ónodot, Putnokot, sőt szept. 2-án már Fülek is hatalmukba került és szeptember 16-án a török vezér a szultán nevében nagy pompa és ünnepélyesség közepette Thökölyit Magyarország királyává kiáltotta ki s a jelvények (köntös, kard, kormánypálca, zászló) átadása után fejére koronát tett.¹⁵ Thökölyi tehát, a hozzá intézett lelkes ajánló levél írásakor (1682. nov. 28.) hatalma és dicsősége tetőpontján állott, nevét mindenütt

¹³ A lapszámra való utalásunk mindig e *jelen kiadásra* vonatkozik.

¹⁴ A következő napon, aug. 15-én Thökölyi a goth stylű Erzsébet-templomot a mellette levő Mihály-kápolnával együtt a lutheránusoknak, a katonai raktárrá fordított templomot pedig, mely azclőtt 1672. januárig a reformátusoké volt s ez évtől katonai élelmentárul, prófont és söraktáinak használtatt, a reformátusoknak átadta. *Révész Kálmán*, A kassai első ref. templom tört. Prot. Szemle. 1897. 494. 497. lap.

¹⁵ Thökölyi, mint egykor (1605.) Bocskai, nem fogadta el a koronát; nem a királyi czimet sem; ô csak *fejedelemnek s a magyarországi részek urának* nevezte magát.

lelkesedéssel emlegették s az ország annyit üldözött protestánsai tőle várták jogaiknak, templomaiknak viszszerzését, sérelmeiknek orvoslását.¹⁶

Thökölyi, aki az 1681. május 7-én hiveivel tartott értekezleten, az országgyűléshez intézett levélben, párt-hiveivel együtt hangsúlyozta, hogy „a mi vallásunk, evangélikus religionk nekünk mindenek felett legelső“ (Acsády, Magyarország tört. I. Lipót és I. József korában 354. lap): tényleg meg is tett mindent, amit csak tehetett a protestáns vallás érdekében. Jól tudta ezt Kisztei is s ezért nevezi őt „az Istennek e Magyar Hazában lévő Anyaszentegyházának Erős Oltalmazójának“, aki mióta „életének idejéhez képest, majd ereje felett való terhes gondját, testi, lelki szabadságért fegyverben levő s régtől fogva sokat szenvedő édes Magyar Nemzetünknek magára felvállalá: az időtől fogva annak ügyét forgatván, sem testi törődését, sem elmebeli éjjeli, nappali sok nyughatatlankodását nem sajnálta, sem pedig költségének nem kedvezett, hogy az Isten Magyar Sionának romladozott kőfalait építgethesse és az elesett lelki és testi szabadságot e Magyar Hazának helyére állathassa“ (4. lap), s kíván néki „szerencsés és győzedelmes uralkodást, dolgaiban boldog előmenetelt és minden kegyelmekben bővelkedést“ (3. lap).

Kisztei már munkája címének első két szavában („Üstökös Csillag.“) is valami olyat sejtet, hogy vala-

¹⁶ Az Apafi Mihály erdélyi fejedelem jóvoltából Gyulafehérváron tartózkodó sárospataki ref. collegium tanulói közül egy csapat a Thökölyi fényes diadalainak (Sárospatakot is elfoglalta) hatása alatt Sallai Pál senior (ő volt a visszaállított iskola első seniora) vezetése mellett visszaköltözött Sárospatakra. V. ö. *Szinyei Gerzson*, A sárospataki ref. főiskola rövid története. Sárospataki főisk. Értesítő. 1894—5. 5. lap. Zemplén vmegye monographiája. 231. lap.

mint az 1680—81-iki üstökös a maga „csudálatos nagyságával“ bámulatra ragadta az embereket: úgy Thökölyi Imre, a királyul kikiáltott dicsőséges vezér is olyan a Magyar Haza egén, mint ama csudálatos nagyságú üstökös, aki ugyancsak bámulatra ragadja mindazokat, akik az ő „testi, lelki szabadságért“ véghez vitt tetteit ismerik.

Az ajánló levélnél 6 nappal előbb (1682. nov. 22. Aláírása itt: „K. S. P.“) keltezett s „Az jóakaró olvasóhoz“ intézett beszédében megemlékszik Kisztei „a mi Anyai nyelvünkön“ 1665-ben kiadott „Az üstökös csillagok felől való Judicium“ c. ma már igen ritkává lett, csupán két példányban (Erdélyi Múzeum, Sárospataki ref. főiskolai könyvtár. Szabó R. M. K. I. 1023. sz. a. írja le) ismeretes munkájáról „egy nagy tudós Theologusnak“, aki nem más, mint *Komáromi Csipkés György*, a bibliai nyelvek és bölcsészet tanára a debreceni collegiumban. És megjegyzi, hogy e „b. e tudós embertől (kit becsületből említ) ellenkező értelember van.“ (8. lap).

Az ajánló levél ama részletéből, ahol arra kéri az olvasót, hogy olvasson e munkát lelki haszonnal addig is „ *míg az ő mennyei jó Istene segedelméből szándékozása szerint nagyobbakkal kedveskedik*“ (11. l.): kitűnik először is az, hogy Kiszteinek e munkája volt az első (32 éves lehetett, mikor megírta), melyet „közön-ségessé tétettetett“ (t. i. kinyomatott); továbbá az, hogy ennél nagyobb munkák megírását és kiadását is tervezte. E tervének megvalósításában azonban vagy korán bekövetkezett halála, vagy a viszonyok gátolták meg; de az sem lehetetlen, hogy kiadott egy-két nagyobb munkát, de azok, mint annyi sok emléke kálvinista egyházi irodalmunknak, nem maradtak az utókorra.

Az olvasóhoz intézett beszéd után Lucanustól és Vergiliustól idézett s az üstökösre vonatkozó 4—4 sor után Almási Péternek, a kassai ref. iskola igazgatójának üdvözlő verse áll, aki mint Kisztei sógra (affinis sui) és igen kedves barátja írja alá a tiszteletére szerzett hat distichonból álló latin verset. Ez adat szerint tehát Kisztei gönczi lelkész korában, 1682—83-ban már nős volt s házasság útján való rokonságban állott Almási Péter kassai iskolaigazgatóval. Valószínűleg a Kisztei fia volt az a Kisztei S. Péter, aki mint a Kassán bujdosó sárospataki collegium növendéke 1699 okt. 15 én subscribált s mint szerencsi rektor halt meg.¹⁷

Ami most már magát a két részletben (két predikációul) elmondott, de tulajdonképpen egy egészet alkotó alkalmi predikációt illeti: a következőket jegyezhetjük meg. *Textusa*: Jóel II. 30—31. *Tárgya*: „Micsoda ítéletben kellyen lenni kinek-kinek az üstökös csillagok felől.” A *Summa* után jön a *felosztás* (I—II. Rész). Az I. részt 1—3 pontban, e 3-ik pontot 1—2 alpontban tárgyalja. Ezt követi a *tanúság*, melyben kifejezi az üstökös csillagokról alkotott felfogását (17 l.) Majd jön egy *objectio* s azután az *okokkal* I—IV. (fundamentumokkal; az I. és III. több pontban) való erősítése a *tanúságnak*. Erre következnek a *tanúság hasznai* (I—IV. több pontal). A II-ik predikáció (43. az eredetiben 66. lap) voltaképpen a III. *haszonnal* kezdődik.

A predikáció figyelmes átolvasása után előttünk áll Kiszteiben egy tudós lelkész, akinek jellemzéseül a következőket jegyezhetjük meg: Mint *predikáció-író* tartalom, forma és szellem tekintetében *korának gyer-*

¹⁷ Registrum Historicum Johannis Tsétsi. (Szombathi másolatában.) 47. lap.

meke s az üstökösökről nyilvánított felfogásában merőben kora felfogásának hatása alatt áll, ami egészen természetes is. Jellemző reá, hogy nem elégszik meg a fölvetett szöveg egyszerű, száraz tárgyalásával, hanem a Szentiráson kívül főleg a történelemből, itt is főleg a hazaiából (lásd 23, 24, 35, 36, 37, 39, 40—42, 62, 63, 65 lapokat!) felsorolt példák által igyekszik álláspontjának helyességét igazolni, erősíteni s a közben felmerülő ellenvetések megcáfolni. Széles ismeretköre lévén, kora számos hirneves tudósának, főleg külföldieknek műveit használja forrásokul s azokra a lap szélén között jegyzeteiben lelkiismeretes pontossággal hivatkozik. A külföldi tudósok munkáinak (történeti, természettudományi, bölcsészeti, theologiai) alapos ismerete, általában tudományos képzettsége, nagy oivasottsága azt igazolja, hogy ismereteinek gyarapítása, tanulmányainak továbbfolytatása céljából valamelyik külföldi egyetemen is időzött.

Jellemző reá az is, hogy mint kálvinista prédikátor *a vonatkozásokat nem kerüli*, sőt ellenkezőleg, ahol arra a legkisebb alkalom kínálkozik, nagy előszeretettel alkalmazza. Így említi alaptételének — t. i., hogy az üstökösök mindig a *népnek bűneiért bekövetkezendő* nagy nyomorúságoknak és siralmas változásoknak, megelőző, jó eleve hírt adó jegyei, melyek által az Isten az embereket igaz *Poenitentiára* s hozzá való saúl megtérésre serkentik (17 és 33 lapok) — igazolá- az éhségen, döghalalon kívül a vérontó hadakozásokat, a tatárjárást (22 lap), a Bocskai-, Bethlen-, Rákóczi-féle szabadságharcokat (23—24 lap), melyeknek szerinte egy-egy üstökös volt a megelőző jegye. E szabadságharcok jelentőségét, bár csak futólag, példaképen

emliti azokat, jól ismerte Kisztei, mert Bocskait „boldog-emlékezetű”-nek, Bethlent „dicséretes emlékezetű”-nek nevezi. Rajzolja a II. Rákóczi György alatti állapotokat (1657—58); az 1660—61. (Karánsebes, Lugos, Boros-Jenő, Várad, Sz. Job stb. elvesztése), 1663 (Érsekujvár, Nógrád, Szecsen s több végház elfoglalása), az 1670—72. stb. háborús időket és pusztításokat, a gyásztizedet, majd az 1682-iki (Kassa, Ónod, Fülek elfoglalása) hadakozásokat (35—42. lapok), részletesen említvén természetesen hazájának saját korabeli siralmas állapotát (hazáját holdfogytára jutottnak, nemzetét elcondorlottnak, temető sirja felé közelgetőnek, sőt már koporsója szélén fekvőnek nevezi) s mindeme hadakozásoknak az ő idejében is, a feltűnt üstökösök voltak előljáró, hirtevő követei (35 lap).

Kisztei *politikai felfogása*, álláspontja az ő gyakran alkalmazott hazai tárgyú vonatkozásaiból egészen világosan kitűnik. *Ő a törökkel való szövetkezésnek, barátságának*,¹⁸ — bár segítségére jött nemzetünknek a német ellen — *nem barátja*, mert hazája iránti olthatatlan szeretetében attól fél, hogy úgy jár nemzetünk a török segítséggel, mint aki megmenekedik az oroszántól (t. i. a némettől) s ezután medve (a törökre céloz) találkozik reája (40—41 l.); más szavakkal: azt hiszi, hogyha a török segítséggel sikerül is legyőzni Lipótot, akkor meg a török fog hatalmaskodni felettünk s dönt majd bennünket romlásba.

¹⁸ Thökölyi a Bocskaiak, Bethlenek és Rákócziak nagysikerű politikáját folytatta. Ő a török ortalom és szövetség eszméjének utolsó képviselője nemzetünk történetében. Csak az volt a baj, hogy a török hatalom az ő idejében nem volt többé a régi. Lásd: *Acsády*, Magyarország I. Lipót és I. József korában. Bpest, 1898. 347—48 lap.

Az egész komoly, vallásos szellemben, erőteljes magyar nyelven írt predikációnak, mely itt-ott értekezés-szerű, *célja a tanítás*; az igaz bűnbánatra serkentés, hogy Isten „hétszerrel megőregbült” (42 l.) csapása ne következzék e sokat szenvedett hazára!

Kiszteitől az „Üstökös Csillag”-on kívül, ez idő-szerint, csupán egy, tizenkét versszakból álló üdvözlő vers ismeretes, mellyel, mint gönczi lelkész, *Somosi Petkó János* megyszói ref. lelkészársát üdvözölte az ő „Menyország Dicsőssége, Pokol Rettenetessége” című 1683-ban Kassán kiadott (R. M. K. I. 1299.) munkájának (fordítás angolból) megjelenése alkalmából. E vers, melynek négysoros egyrímű versszakait 6+6 tagú sorok alkotják, a Somosi Petkó munkájában „A' Kegyes, és Istenes Olvasóhoz” intézett előljáró beszéd után található. Megkapóan festi benne Kisztei a Menyország és Pokol közötti különbséget s buzdít a bűn elhagyására s a jól és szentül élésre. Tekintettel arra, hogy Somosi Petkó eme munkájából csak a *sárospataki ref. főiskola* könyvtárában őrzött egyetlen példány maradt fenn, ide igtatom Kisztei versezetét egész terjedelmében, cím-iratával együtt.

IN CONCIONES SACRAS

Regni Coelorum Gloriam, & Gehennae Terrorem,
Operâ ac Studio Reverendi¹ ac Clarissimi Viri
Domini JOHANNIS P. SOMOSI,

Inspectoris Fratrum Dioecesis Abauyváriensis Sárosi-
ensis, & Tornensis p. t. vigilantissimi, nec non Patris
sui observandissimi, graphicè delineantes.

1. Csuda mint irtózik minden a' *Pokoltul*,
Mint leg-keserveseb *boldogtalanságtul*
Nincs a' ki ellenben futna *Menyországatul*
És attól irtóznék mint főb *Boldogságtul*.
2. De oh *Emberi Nem* veszett állapotya!
Ki a' bünt mint vizet naponkint úgy iszsa,
Kevés a' ki vétkét meg-sirassa s' bánnya,
Méltó siratásra illy meg-romlott sorsa!
3. *Dicsőségességét* fényes *Menyországnac*,
S' Rettenetességét Pokol Kinnyainac,
Véghetetlenségét e' Két Allapatnac,
Melly halálon túl leszsz, kevesen gondollyák.
4. Testi bátorságban minden ember borúlt,
(Oh veszett természet!) s' Istentül el-fordúlt,²
Bűnnek özön-vize ugyan reá tódúlt,
Csuda hogy mind edgyig már régen meg nem fúlt.

¹ Az eredetiben nyomdahibával: Revevendi.

² Az eredetiben nyomdahibával: el-fordlút.

5. Ember! *Menyországot* ki nyerni akarod!
S' Poklot el-kerülni szívesen kívánod
Hóltod után; Itt vån *Két fő Orvosságod!*
Mellyel ha élsz, büntül magad tartóztatod.
6. Gondolkodgyál, kérlek, *Fényes Menyországról!*
S' Pokolban kinlódók *síralmas sorsáról*;
El ne feletkezzél e' *Két Allapatról*:
Örök Boldogságról, s' a' kinos *Pokolról*.
7. Fényes *Menyországban* azok részesülnek,
A' kik e' világon bűnökbül meg-térnek.
S' Testi bátorságnak álmából fel-kelek,
Szentül, és kegyesen, s' *Isten* szerint élnek.
8. Ellenben *Pokolban* azok vettettetnek,
Kik *meg-téretlenül* a' bűnben hevernek,
A' szép *Intéseknek* semmit nem engednek,
S' igy bűnben meg-halván, Világból ki mennek.
9. Azért *Pokol Kinnyát* hogy el-kerülhessed,
Fényes Menyországot és hogy meg-nyerhessed,
Kérlek e' *Szép Könyvel* lelked legeltessed,
Hogy a' *Boldogságban* részedet vehessed.
10. Gondold *Menyországban* Hivek Boldogságát!
S' Pokolban kinlódók *boldogtalanságát*,
Hajat fel-borzasztó fogok csikorgását,
S' mind Két Allapatnac örök tartóságát!
11. Igy, hiszem, fel-serkensz; s' a' bűnbül fel-keelni
Inkább igyekezel, s' *jól* és *szentül* élni:
Hogy *Isten előtt* járj, azt fogod akarni,
S' nem gyönyörködsz tudva, s' szándékból vét-
[kezni.]

12. Ezt hogy cselekedhesd szüntelen étedben,
Olvassad e' *Könyvet*, és rejts-el szivedben;
Ugy nem vettettel örök *setétségben*,
Sőt részeltettel *Fényes Dicsőségben*.

Haec Amoris & Honoris ergò animo lubenti apposuit,
PETRUS S. KISZTEI, Ecclesiae Gönczien-
sis p. t. Minister indignus.

Ha Kiszteinek e kettőn kívül nem maradt is ránk több munkája, de ez a kettő is elég arra, hogy nevének becsülést, emlékének tiszteletet szerezzen. S amint pl. *Tofeus Mihály* sárospataki tanár, majd erdélyi ref. püspök († 1684.) amaz egyházi beszédeit, melyekben történeti vonatkozások vannak, az újabb történetírók, pl. *Acsády Ignác, dr. Dézsi Lajos* korrajzi forrásműül használják;¹⁹ épúgy lehet Kisztei *Üstökös Csillag* cz. most újból kiadott predikációját is, a benne nagy számmal előforduló s főleg a hazai történetből vett vonatkozásainál s ethnographiai adatainál fogva forrásmunka gyanánt használni.

¹⁹ *Dr. Dézsi Lajos*, Magyar író és könyvnyomtató a XVII. században. Bpest, 1899. 38. 1. 5. jegyzet. Acsády, id. m. 307. lap.